

Т. В. Бакка, Л. В. Марголіна, Т. В. Мелешенко

Інтегрований курс

Тромадянська освіта

Рівень стандарту

Електронний додаток до
підручника для 10 класу
закладів загальної середньої освіти

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Дорогі громадяни і громадянки нашої країни!

Підручник «Громадянська освіта», який ви щойно розгорнули, спрямований на те, щоб ви могли усвідомити себе громадянами України, знати свої права, бути вільними й успішними! Громадянська освіта є узагальненням суспільствознавчих предметів, які ви вивчали, починаючи з початкової школи. Однак він спрямований на глибше розуміння таких понять, як демократія, права людини, верховенство права, економіка для громадянина. У результаті опанування курсу ви здобудете не лише знання, а й навички, життєво необхідні кожному громадянинуві.

Тут ви зрозумієте, що свобода, рівність, відповідальність, соціальна згуртованість, різноманітність, повага, діалог є безперечними демократичними цінностями. Дізнаєтеся про вплив стереотипів і конфліктів на людину, про протидію дискримінації, про толерантність як універсальну умову мирного співіснування. Ви зможете зрозуміти свою роль у школі, громаді й отримати поради, як виявити активну участь у їх житті та діяльності, і не тільки. Курс «Громадянська освіта» спрямовано на формування компетентностей, що включають знання та їх критичне розуміння, практичні навички й уміння, цінності й ставлення та поведінкові установки.

Підручник побудовано відповідно до чинної державної програми, його структура складається із семи розділів, поділених на окремі теми та параграфи. На початку розділу ви ознайомитеся з державними вимогами до вашої підготовки. Кожна тема починається з мотивації до її вивчення. Рубрики підручника: «Питання для обміркування», «Ідеї для дослідження», «Мовою документів», «Яскрава особистість», «Бюро корисної інформації», «Прокоментуйте філософську думку», «Рефлексія», «Знаємо. Розуміємо. Діємо» — побудовані за діяльнісним принципом, містять практичні завдання, передбачають розвиток критичного й логічного мислення, передбачають роботу в парах, групах, проведення дискусій та обговорення. Питання рубрик спонукають до формування власної оцінки складних суспільних подій і явищ, розуміння зв'язку навчального матеріалу з життям. Важливим складником є робота з візуальним матеріалом, статистичними даними, документами, джерелами. Автори намагалися добирати для роботи нові актуальні дані.

Багато додаткової корисної і потрібної інформації ви знайдете в електронному додатку до підручника.

Авторський колектив

щиро бажає вам успіхів у навчанні й оволодінні якостями справжніх громадян — відповідальних за себе і свою країну!

ЗМІСТ

підручника «Громадянська освіта», синім кольором виділені §, додаткові матеріали до яких ви знайдете в електронному додатку

РОЗДІЛ I. ОСОБИСТІТЬ І ЇЇ ІДЕНТИЧНІСТЬ

*У кожній людині Сонце. Тільки дайте йому світити.
Сократ*

ТЕМА 1. Я — ЛЮДИНА. САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ	8
§ 1. Індивід. Особа. Особистість. Громадянин	9
§ 2. Ідентичність. Формування самоідентичності. Особиста гідність і совість	11
ТЕМА 2. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ	15
§ 3. Поняття соціалізації. Етапи соціалізації	15
§ 4. Сім'я. Соціалізація в сім'ї	17
§ 5. Соціалізація серед однолітків. Молодіжні субкультури	21
ТЕМА 3. САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДИНИ.	25
§ 6. Розвиток особистості. Життєві цінності й пріоритети.	26
§ 7. Особистісний розвиток: мобільність, адаптивність, креативність	30
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	32

РОЗДІЛ II. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

*Людина робить сама себе людиною,
по-перше, поважаючи в собі людину і,
по-друге, поважаючи людину в іншій особі.
Іммануїл Кант*

ТЕМА 1. ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ І ПРАВА ЛЮДИНИ	34
§ 8. Людська гідність. Охорона й захист людської гідності	35
ТЕМА 2. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	38
§ 9. Права і свободи людини. Покоління прав людини.	38
§ 10. Класифікація прав людини. Майбутнє прав людини	43
ТЕМА 3. ЛЮДИНА І ДЕРЖАВА	48
§ 11. Верховенство права. Відповідальність держави за дотримання, гарантування та захист прав і свобод людини	49
ТЕМА 4. ПРАВА ДИТИНИ	52
§ 12. Поняття прав дитини. Захист прав дитини	52
ТЕМА 5. МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	58
§ 13. Порухення прав людини. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини	58
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	64

РОЗДІЛ ІІІ. ЛЮДИНА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

*Ми — це народу одвічне лоно,
Ми — океанна вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони «я».*
Василь Симоненко

ТЕМА 1. СОЦІОКУЛЬТУРНА БАГАТОМАНІТНІСТЬ	65
§ 14. Суспільство. Соціальна згуртованість і соціальні цінності	66
§ 15. Етнічна, конфесійна, гендерна різноманітність. Рівність	70
ТЕМА 2. ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАЦІЯ	75
§ 16. Роль спілкування в житті людини й суспільства	76
ТЕМА 3. СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ. ДИСКРИМІНАЦІЯ. КОНФЛІКТИ.	80
§ 17. Стереотипи, упередження, забобони. Шляхи подолання стереотипів	80
§ 18. Основні форми та прояви дискримінації. Засоби захисту від дискримінації	84
§ 19. Конфлікти та способи їх подолання	90
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	96

РОЗДІЛ ІV. ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ЦІННОСТІ

Демократія — це не влада більшості, а захист меншості.
Альбер Камю

ТЕМА 1. ДЕМОКРАТИЧНА ДЕРЖАВА	97
§ 20. Демократія. Демократичні інститути. Цінності демократії	98
§ 21. Вибори. Принципи виборчого права. Референдум	102
§ 22. Політичні партії. Громадські організації і їх вплив на демократію	105
ТЕМА 2. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	108
§ 23. Громадянське суспільство та правова держава	108
ТЕМА 3. ГРОМАДА	112
§ 24. Поняття громади. Роль громади в житті людини, суспільства, держави.	113
§ 25. Захист громадою своїх прав. Громадське врядування	115
ТЕМА 4. ГРОМАДЯНСЬКА УЧАСТЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА	117
§ 26. Роль громадянина в демократизації суспільства. Культура громадянськості	118
ТЕМА 5. ШКОЛА — ПРОСТІР ДЕМОКРАТІЇ	121
§ 27. Шкільна громада. Шкільне самоврядування	122
ТЕМА 6. ДИТЯЧІ Й МОЛОДІЖНІ ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ	126
§ 28. Свобода асоціацій. Дитячі й молодіжні об'єднання та рухи	126
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	129

РОЗДІЛ V. СВІТ ІНФОРМАЦІЇ ТА МАС-МЕДІА

Колись [...] інформація була нашою здобиччю.
Тепер ми — здобич інформації.

Ліна Костенко

ТЕМА 1. КОМУНІКАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЯ, МЕДІА.	130
§ 29. Мас-медіа (медіа). Роль інформації та медіа в сучасному світі	130
§ 30. Різновиди медіа та їх розвиток. Вплив мас-медіа на формування громадської думки	134
ТЕМА 2. МЕДІА І ДЕМОКРАТІЯ. СВОБОДА, ЕТИКА І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	139
§ 31. Свобода слова і свобода мас-медіа	139
§ 32. Замовні матеріали («джинса»). Суспільні медіа. Шкільні медіа	142
ТЕМА 3. МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ МЕДІА	145
§ 33. Маніпуляції в медіапросторі. Фейкова інформація	146
§ 34. Пропаганда. «Мова ворожнечі»	149
ТЕМА 4. КРИТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЯЦІЯМ МАС-МЕДІА	154
§ 35. Достовірність інформації в мас-медіа. Критичний аналіз медіатекстів	154
ТЕМА 5. ІНТЕРНЕТ	160
§ 36. Цифрова ідентичність. Соціальні мережі. Права людини в Інтернеті	160
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	166

РОЗДІЛ VI. ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯН І ДЕРЖАВИ В ДОСЯГНЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Без економічної свободи ніякої іншої свободи бути не може.

Маргарет Тетчер

ТЕМА 1. СОЦІАЛЬНІ ЦІЛІ ЕКОНОМІКИ	167
§ 37. Економіка як сфера життя людей	167
ТЕМА 2. СТАЛИЙ РОЗВИТОК	171
§ 38. Раціональне й ефективне використання ресурсів	171
§ 39. Сталий розвиток як спосіб збереження довкілля	174
ТЕМА 3. РИНКОВА ЕКОНОМІКА	178
§ 40. Принципи ринкової економіки. Конкуренція. Попит і пропозиція. Ринкова ціна	178
ТЕМА 4. ЕКОНОМІКА ДОМОГОСПОДАРСТВА	186
§ 41. Домашнє господарство. Бюджет домогосподарств	186
§ 42. Поняття про раціональне споживання. Права споживачів	189

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМНИЦТВО	194
§ 43. Підприємницька діяльність. Правовий захист бізнесу	194
ТЕМА 6. РИНОК ПРАЦІ	200
§ 44. Учасники ринку праці. Професії. Заробітна плата	200
ТЕМА 7. ЛОБІЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ ТА КОРУПЦІЯ	206
§ 45. Поняття лобізму. Сутність корупції	206
§ 46. Корупціогенні ризики. Причини та наслідки корупції в економіці та політиці. Шляхи подолання корупції	209
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	211

РОЗДІЛ VII. УКРАЇНА, ЄВРОПА, СВІТ

Хочу до вас звертатися словами Йосипа Сліпого:
«Бажайте великого. Треба бажати цього, щоб робити самого себе».
Ми повинні показати свій намір і свою віру в те, що ми хочемо цього.
Кожне покоління має своє революцію, і ви маєте щастя зробити це сьогодні.
Не відступайтеся від своїх бажань, і тоді будемо жити добре!
Тарас Прохасько

ТЕМА 1. ІНТЕГРАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ	213
§ 47. Інтеграція та глобалізація. Витоки й процес європейської інтеграції	214
§ 48. Міграція. Європейська політика сусідства. Східне партнерство	217
ТЕМА 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	221
§ 49. Міжнародні відносини. Міжнародне право	221
§ 50. Система безпеки. Урядові й неурядові міжнародні організації	226
ТЕМА 3. УКРАЇНА — ЧЛЕН ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА	231
§ 51. Світове співробітництво України	232
§ 52. Європейський вибір України	235
ЗНАЄМО. РОЗУМІЄМО. ДІЄМО	240

Розділ 1.

ОСОБИСТІТЬ І ЇЇ ІДЕНТИЧНІСТЬ

Тема 1.

Я — людина. Самоідентифікація

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Складіть коротеньку власну характеристику, даючи відповіді на питання:

Хто я?

У чому моя унікальність?

Що мені не подобається робити?

Що я роблю добре?

Який/яка я?

Питання для обміркування:

- ♦ Які відповіді схожі між собою?
- ♦ Які відповіді різняться?
- ♦ Про що говорять ваші характеристики?
- ♦ Що для вас означає — бути людиною?
- ♦ На яких уроках ви вже вивчали сутність людини: біологічну, соціальну, економічну, політичну, історичну?

§ 1 ІНДИВІД. ОСОБА. ОСОБИСТІТЬ. ГРОМАДЯНИН

Прокоментуйте філософські думки

Людина — міра всіх речей, які існують.

Протагор, давньогрецький філософ

Людина за своєю природою — тварина чиста й витончена.

Луцій Анней Сенека, давньоримський філософ

Легше пізнати людей взагалі, ніж одну людину зокрема.

Франсуа де Ларошфуко, французький письменник XVII ст.

Кожна людина — це світ, який з нею народжується й помирає. Під кожним надгробком лежить всесвітня історія.

Генріх Гейне, німецький поет і журналіст XIX ст.

Жодна людина не буває повторенням іншої і сама є неповторною.

*Мартін Андерсен-Нексе,
данський письменник другої половини XIX —
першої половини XX ст.*

Бути людиною, по суті, означає — бути людиною всередині людства. Людина немислима поза суспільством.

*Моріс Мерло-Понті,
французький філософ першої половини XX ст.*

Ідеї для дослідження

Доберіть цитати сучасних лідерів громадської думки, володарів думки про людину, які вам найбільше імпонують. Поясніть, чому саме ці вислови вам до вподоби.

Отже, в понятійному апараті громадянської освіти людина розглядається як складна, багатоаспектна система, яка розкривається значеннями таких термінів і понять:

людина

індивід

індивідуальність

особистість

особа

персона

громадянин

Тема 2.

Соціалізація особистості

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

- соціалізація
- етапи соціалізації
- соціалізація в сім'ї
- значення сім'ї в суспільстві та житті людини
- партнерські стосунки в сім'ї
- соціалізація серед однолітків
- трансформація моделей сім'ї
- молодіжні субкультури

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Позначте від 1 до 5, що з перерахованого має найбільший вплив на ваше формування як особистості. Аргументуйте чому. Відповіді порівняйте та прокоментуйте результат.

СІМ'Я ? ОДНОЛІТКИ

ДРУЗІ ШКОЛА

НАВКОЛИШНЄ ОТОЧЕННЯ

§ 3 ПОНЯТТЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ. ЕТАПИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

1. *Немовля.* Головним завданням цього етапу є формування довіри до навколишнього світу завдяки батьківській турботі й любові. Якщо це завдання не виконується, у немовляти може з'явитися почуття недовіри до навколишнього світу, яке з часом може перерости в замкненість чи навіть озлобленість.
2. *Раннє дитинство.* У дитини формується почуття самоцінності й автономії. Вона вчиться відповідальності, дисципліни та порядку.
3. *Вік гри.* На цьому етапі формується почуття ініціативи. Надзвичайно важливою є групова гра, завдяки якій дитина приміряє на себе різні ролі. Саме тоді формується почуття справедливості.
4. *Шкільний вік.* Дитина вчиться досягати поставлених цілей. Формується її ставлення до праці.
5. *Юність.* У цей період виникає почуття власної неповторності, індивідуальності. Молодь начебто приміряє на себе різні ролі, але остаточний вибір ще не здійснює.
6. *Молодість.* У дівчат і юнаків виникає потреба і здатність до психологічної близькості з іншою людиною.
7. *Дорослість.* Цей період характеризується творчою діяльністю, продуктивною працею, піклуванням про інших, зокрема про своїх дітей, родину. Якщо ці потреби не задовільнити, у людини може виникнути відчуття застою.
8. *Зрілий вік, або старість.* Зазвичай цей вік характеризується почуттям задоволення від виконаного обов'язку, у негативному варіанті виникають відчай і розчарування.

§ 4 СІМ'Я. СОЦІАЛІЗАЦІЯ В СІМ'Ї

Зміна поглядів на виховання дитини залежить від історичної епохи розвитку людства. У давні часи, на ранніх стадіях розвитку людського суспільства, дитина не являла собою особливої цінності. Сім'єю для дитини тоді були всі люди, які її оточували. Пізніше, в період раннього Середньовіччя, дітей зазвичай віддавали на виховання в монастирі, розлучаючи з рідними на тривалий час. Середньовічна сім'я була патріархальною, у ній дитина повністю залежала від волі батьків. І лише в нову епоху дитина виступає в сім'ї як окрема особистість. Ураховуються її потреби, бажання та інтереси. Сучасна дитина займає чільне місце в родині; інші намагаються якомога повніше задовольнити її потреби.

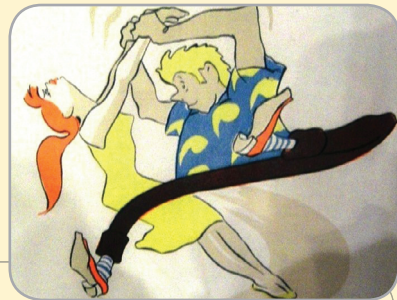
§ 5 СОЦІАЛІЗАЦІЯ СЕРЕД ОДНОЛІТКІВ. МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ

Бюро корисної інформації

Поняття «субкультура» виникло в англomовній соціології. Ним позначали процеси, що відбуваються в кримінально орієнтованому молодіжному середовищі з протиправними нормами поведінки. Із середини 60-х років ХХ ст. зміст цього поняття змінився. Його почали використовувати на означення норм, цінностей і звичаїв різноманітних верств населення, тобто того, що відображає особливе світосприйняття та стиль життя.

Бюро корисної інформації

Хоча в демократичних державах існує набагато більше можливостей для розвитку молодіжних субкультур, певні субкультури існували і в тоталітарних державах. Так, у Радянському Союзі в 40–50-х роках ХХ ст. існувала молодіжна субкультура стиляг, які своїм еталоном обрали американський спосіб життя і були проти одноманітності й нав'язаних стереотипів поведінки. Перші стиляги носили широкі штани, мішкуваті піджаки, широкополі капелюхи, кольорові шкарпетки та червоні краватки. Із часом їхній стиль змінився: з'явилися вузькі штани «дудочки», зачіска «кок», вузька краватка «оселедець» і парасолька-тростинка. Стиляги надавали перевагу західній музиці: фокстроту, танго, рок-н-ролу. Тоді в країні велася напружена боротьба з молоддю, що «вклонялася» західному стилеві життя. Стиляг називали «безрідними космополітами», на них малювали карикатури, про них писали критичні статті у пресі. Їх вважали потенційними ворогами радянської влади. Студента могли навіть виключити з вищого навчального закладу за те, що він слухає рок-н-рол.

Стиляги: реальне фото й карикатура з журналу «Крокодил» 60-х рр. ХХ ст.

Інша молодіжна субкультура Радянського Союзу — це бардівський рух, що з'явився в 1950-ті роки й розквітнув у 1970-ті. Він виник на основі студентських і туристичних пісень, що відрізнялися від офіційних особливою душевністю, лірикою, неформальним ставленням до людини та її почуттів. Бардівська пісня набула надзвичайної популярності з поширенням магнітофона, з якого лунали пісні Булата Окуджави, Володимира Висоцького, Юлія Кіма, Юрія Візбора. До 1980–1990-х років можна віднести народження української бардівської пісні. Її найяскравішими представниками є Тризубий Стас, Ольга Богомолець, Володимир Шинкарук та ін.

24
липень
2016

ФЕСТИВАЛЬ
бардівської та авторської пісні
ВАТРА ДРУЖБИ
за єдність України

Центральний міський парк
початок: **17:00**

у програмі:
виступи бардів і самодіяльних виконавців,
хедлайнер фестивалю-гурт
ЧАЛАМАДА
ведучі - творче об'єднання «Ю»

організатор: Управління культури, молоді та спорту
Хустської міської ради

Тема 3.

Самореалізація людини

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

розвиток
особистості

індивідуальність
і автономія особистості

здоров'я
як цінність

життєві цінності
й пріоритети

прогнозування й моделювання
особистого розвитку

мобільність
і адаптивність людини

креативність

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Попрацюйте в малих групах.

Ознайомтеся з пірамідою потреб Абрагама Маслоу.

Обговоріть у групах:

- ♦ Як потреби впливають на розвиток особистості?
- ♦ Яка взаємозалежність між потребами?
- ♦ Чи можна задовольнити потреби поваги й самовираження, якщо всі інші потреби не забезпечені?
- ♦ Презентуйте роботу груп.

Розділ II. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Тема 1.

Людська гідність і права людини

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Які почуття викликають у вас наведені нижче рядки? Що підкреслює поет, уживаючи прикметник «гідний»?

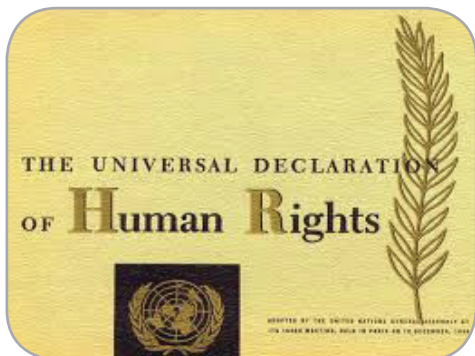
Народе мій,
Яких пісень ти гідний,
Якої слави гідний на землі!
(Микола Гірник, український поет і перекладач)

2. Як ви гадаєте, чому події зими 2013–2014 років називають «Революцією гідності»?

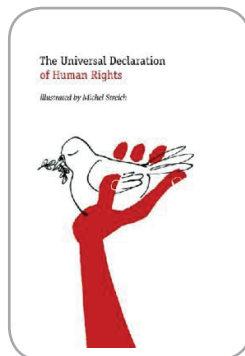

§ 8 ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ. ОХОРОНА Й ЗАХИСТ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ

Пам'ятна монета
«До 50-річчя
Загальної
декларації
прав людини»

Бюро корисної інформації

Поняття «гідність людини» закріплено і в конституціях багатьох демократичних держав. Наприклад, Конституція Італії, ухвалена 27 грудня 1947 р., містить положення про те, що «всі громадяни мають однакову суспільну гідність». Цікаво, що Конституція Італії була прийнята за рік до ухвалення ООН Загальної декларації прав людини.

Конституція України також гарантує повагу до людської гідності, стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Це право не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Конституція прямо забороняє катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження з людиною, застосування покарань, які є жорстокими, нелюдськими або такими, що принижують гідність людини. Крім того, без вільної згоди людину не можна піддавати науковим або медичним дослідженням.

- Прочитайте витяги з двох конституцій і поміркуйте, чому документи, які приймалися в різний час, містять схожі за суттю положення. Яке місце посідає ставлення до людської гідності в цих документах? Чому, на вашу думку, це важливо?

Таким гуманістичним баченням людини просякнута і Конституція України, згідно зі Статтею 3, за якою людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Людина розглядається не як один із «гвинтиків», а як особистість, наділена гідністю і розумом, здатна приймати рішення та будувати стосунки з іншими людьми, розбудовуючи людську спільноту.

Принципи гуманізму покладено в основу державної політики, зокрема в галузі освіти й соціального захисту населення. Вона є основою благодійності, надання медичної допомоги, захисту тварин і довкілля тощо.

Тема 2.

Еволюція прав людини

«Декларація
прав людини»

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

громадянські свободи

покоління
прав людини

права людини: особисті,
громадянські, соціальні,
культурні, екологічні

правозахисники

права і свободи

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Як часто говорите й чуєте вислів «Я маю право...»?
2. Пригадайте з уроків історії та правознавства, коли й чому людина почала говорити про свої права.

§ 9 ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ. ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливі віхи в історії прав людини:

1215 — «Велика хартія вольностей» (лат. Magna Carta Libertatum) — уперше у світі у Великій Британії законодавчо були зафіксовані права людини, обмежена влада короля й закріплені права аристократів.

1628 — Петиція про права в Англії, за якою король не міг призначати податки та збори без згоди парламенту, а норми військових законів заборонялося застосовувати до мирного населення.

1679 — «Хабеас корпус акт», який став основою гарантії права на свободу та особисту недоторканність. Цей документ передбачає надання затриманому чи заарештованому обґрунтованих судовим рішенням пояснень причин затримання. А якщо затримання було незаконним, людину звільняли.

1776 — Декларація незалежності США, розширення прав людини.

1787 — Конституція США — початки правового оформлення ліберальної концепції прав людини («усі люди створені рівними і наділені Творцем певними невід’ємними правами, до яких належать життя, свобода, прагнення до щастя»). Основи універсальної концепції прав людини та принцип формальної рівності всіх громадян перед законом.

1789 — Декларація прав людини і громадянина у Франції — закладено рівність всіх громадян перед законом, уперше юридично закріплено відмінність між правами людини як приватної особи та політичної людини — громадянина.

Мовою документів

Статут ООН, Сан-Франциско, 26 червня 1945 року

(витяг)

Ми, народи Об’єднаних Націй, сповнені рішучості: врятувати майбутні покоління від лиха війни, що двічі в нашому житті принесла людству невисловлене горе;

знов укріпити віру в основні права людини, у гідність та цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав великих і малих націй.

...

Стаття 55. З метою створення умов стабільності та благополуччя, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, заснованих на поважанні принципу рівноправності та самовизначення народів, ООН сприяє [...] загальному поважанню та дотриманню прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії.

Декларація про право на розвиток, 4 грудня 1986 року (витяг)

(базується на принципах Статуту ООН)

Стаття 5. Держави повинні вживати рішучих заходів, спрямованих на ліквідацію масових і грубих порушень прав людини народів і осіб, яких торкається такими ситуаціями, які є результатом апартеїду, всіх форм расизму і расової дискримінації, колоніалізму, іноземного панування і окупації, агресії, іноземного втручання і загроз національному суверенітету, національній єдності і територіальній цілісності, загрози війни і відмови визнати основоположне право народів на самовизначення.

- З якою метою народи об’єднаних націй вирішили сприяти повазі й дотриманню прав людини і її основних свобод? Проаналізувавши сучасну систему колективної безпеки у світі, поясніть, чи є, на вашу думку, дієвим задеклароване положення. Чи гарантується таким чином право на мир і безпеку?

Тема 3.

Людина і держава

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

рівноправність

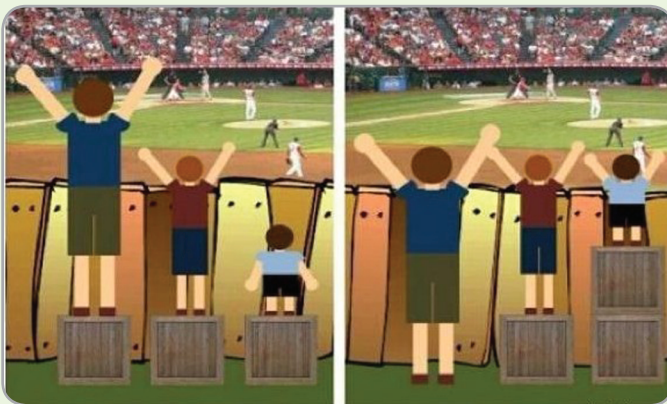
верховенство права

позитивні й негативні зобов'язання держави

гарантії

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Американський філософ Джон Ролз підкреслював, що держава повинна забезпечувати справедливість, підтримувати порядок, водночас держава не повинна нав'язувати громадянам якийсь кращий спосіб життя чи якусь систему цінностей. Розгляньте ілюстрацію. Прокоментуйте, як ілюстрація співвідноситься з думкою філософа Дж. Ролза і яка, на вашу думку, має бути роль держави в забезпеченні рівності кожній людині.

РІВНІСТЬ

СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Джерело: <http://www.chclc.org.au/legal-advice-and-referral.html>

§ 11 ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ДОТРИМАННЯ, ГАРАНТУВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Мовою документів

Стаття 55 Конституції України. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

- Прочитайте статтю Конституції України. З'ясуйте, до яких органів можна звернутися з метою захисту прав людини. Розробіть алгоритм дій громадянина в разі порушення його прав.

Бюро корисної інформації

У Резолюції ПАРЄ 2133 (2016 р.) «Засоби правового захисту від порушень прав людини на українських територіях, що перебувають поза контролем української влади», схваленої 12 жовтня 2016 р., Парламентська асамблея знову підтвердила свою позицію, що анексія Криму Російською Федерацією та військове втручання російських військ на Сході України порушують міжнародне право і принципи. У той же час, ПАРЄ наполегливо закликала українську владу «полегшити, наскільки це в її силах, повсякденне життя жителів територій поза межами її контролю та переміщених осіб із цих територій за рахунок зменшення адміністративного тягаря щодо доступу до пенсій і соціальної допомоги та через сприяння доступу жителів до правосуддя шляхом належного оснащення і кадрового забезпечення судів у районах, контрольованих урядом, до яких була передана юрисдикція щодо неконтрольованих територій» (п. 17.3 Резолюції).

Джерело: <https://rm.coe.int/native/168072b3cf>

- Уважно прочитайте й обговоріть, про які зобов'язання держави стосовно прав людини в умовах збройного конфлікту та його наслідків йдеться в Резолюції.

Тема 4.

Права дитини

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

**Конвенція
ООН про права
дитини**

**дитячий фонд
ООН (ЮНІСЕФ)**

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

«Немає дітей — є люди!» — проголосив Януш Корчак, видатний педагог ХХ ст. На вашу думку, який зміст закладено в ці слова? Як ви вважаєте, чому права дитини виділені в окрему категорію прав?

§ 12 ПОНЯТТЯ ПРАВ ДИТИНИ. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ

Конвенція ООН про права дитини

Дітей не можна залучати до бойових дій

Усі діти в рівній мірі у своїх правах

Жодна дитина не повинна бути об'єктом сексуальних домагань

Кожна дитина має право на любов і солідарність

Особливо турбота дитини без сім'ї

Захист дітей від дискримінації та протидія їй

Діти не повинні залучатися до примусової праці

Діти не повинні свідати жертвами насильства

Усі діти мають право на особистісне харчування

Особливо турбота дитини, що перебуває в інтернаті з жінкою

Усі діти мають право на свободу вираження думки

Особливо турбота дитини-інваліда

Усі діти мають право на розробку талантів

Усі діти мають право на свободу релігії

Особливо турбота дитини-біженця

Усі діти мають право на відпочинок

Діти мають право на інформацію

Невіль'є має право дитини на життя

Усі діти мають право на власну думку

Усі діти мають право на освіту

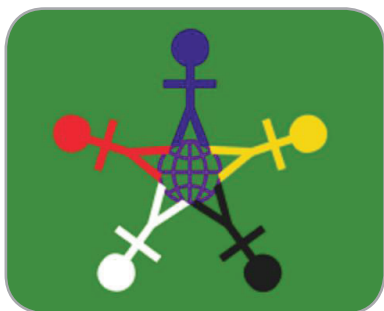
Захист дітей від наркотиків

Усі діти мають право на особистісну свободу

Дитинство обов'язково повинно діяти в 18-ти років

Усі діти мають право на медичну допомогу

Прапор Міжнародного дня захисту дітей

Логотип Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)

Питання для обміркування

Які права дитини ви, спираючись на власний життєвий досвід, вважаєте найважливішими?

Загальні принципи Дитячої конвенції

Ст. 2. Усі права застосовуються до всіх дітей без винятків. Держава зобов'язана захищати дітей від будь-яких форм дискримінації.

Ст. 3. Визначальним фактором у всіх діях, пов'язаних з будь-якою дитиною, має бути найкраще забезпечення його або її інтересів. У всіх випадках найкраще забезпечення інтересів дитини має переважну силу над інтересами дорослих (наприклад, батьків, учителів, опікунів). Однак питання про те, як визначити найкраще забезпечення інтересів дитини залишається важким і відкритим для дискусії.

Ст. 6. Право дитини на життя є невід'ємним, і на державу покладається обов'язок забезпечити виживання і розвиток дитини. Це означає, що дітей не можуть засуджувати до смертної кари або до позбавлення життя.

Ст. 13. Дитина має право висловлювати думку і право на те, щоб така думка враховувалася в будь-якій справі, що зачіпає дитину.

Історичний контекст...

Протягом історичного розвитку суспільства ставлення до дітей змінювалося. Наприклад, у Давній Греції або Римі дитину, що народилася з певними вадами або була небажаною, могли просто вбити чи викинути. Пізніше дітей розглядали лише як додаткові робочі руки. Найжорсткіша експлуатація дитячої праці припадає на часи ранньої індустріалізації, коли використання машин дало змогу виконувати певні види робіт навіть фізично слабким особам. Дітям мало платили, але часто й жорстоко карали.

Розділ III.

ЛЮДИНА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Тема 1.

Соціокультурна багатоманітність

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

суспільство

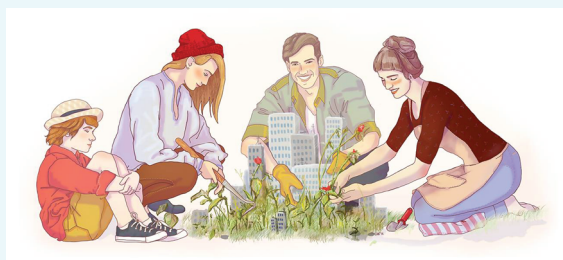
соціальна структура
суспільства

соціальні
цінності

соціальна згуртованість,
солідарність і відповідальність

рівність

гендерна, етнічна,
конфесійна різноманітність

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Назвіть, які суспільства ви вивчали в курсі історії, за якими особливим ознаками вони розрізняються. Спробуйте сформулювати власне визначення поняття «суспільство».

§ 14 СУСПІЛЬСТВО. СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ І СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ

Соціальна структура суспільства

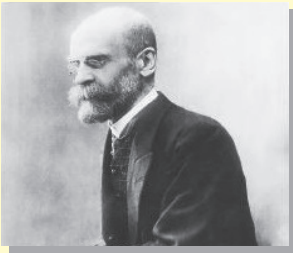
Індивіди

Соціальні
спільноти

Соціальні
інститути

Зв'язки та відносини між ними

Яскрава особистість

Еміль ДЮРКГЕЙМ (1858—1917) — французький соціолог і філософ, один із творців соціології як самостійної науки. Однією з головних тем у працях Дюркгейма була соціальна солідарність. На його думку, солідарність — це головна сила, що згуртовує суспільство, перетворює його на єдине ціле.

Механічна солідарність переважає в архаїчних, або примітивних, суспільствах. Це — солідарність унаслідок подібності. Члени спільноти або громади при-

тягуються один до одного завдяки тому, що в них дуже багато спільного: мова, звичаї, вірування, навіть загальні історичні спогади (наприклад, у вигляді усних переказів), в однакових ситуаціях вони відчують одні й ті самі почуття. Такі ж механізми ведуть до відштовхування представників інших племен. Це солідарність за принципом «свій — чужий».

Органічна солідарність створюється в більш розвинених суспільствах. Люди тут що далі, то сильніше відрізняються одне від одного за різноманітніших характеристик. Однак саме внаслідок цього вони не можуть одне без одного обійтися, що приводить до глибшої взаємозалежності й створення потужної інтеграції. Такий тип солідарності називають «органічним», за аналогією з органами живої істоти, кожний з яких виконує свої функції, і лише тільки всі разом вони створюють можливість для функціонування організму як одного цілого.

- Прокоментуйте думку вченого. Висловіть власну думку щодо значення солідарності в житті людини.

§ 15 ЕТНІЧНА, КОНФЕСІЙНА, ГЕНДЕРНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ. РІВНІСТЬ

Бюро корисної інформації

Торонто — місто з найрізноманітнішим за етнічним складом населенням у світі. За даними перепису населення 2006 р., 49,9 % його жителів народилися за межами Канади. Хоча більшість мешканців міста ведуть свій родовід з Великої Британії та Ірландії, наявні також численні групи арабів, китайців, філіппінців, індіанців, іранців, французів, німців, греків, росіян, українців, угорців, поляків, тамілів, сомалійців, тибетців, в'єтнамців та ін. Деякі з цих етнонаціональних громад мешкають у районах із красномовними назвами: Чайнатаун (Китайське містечко),

Корсо Італія, Маленька Індія, Маленька Ямайка тощо. Найпоширенішою релігією є християнство, потім — іслам, індуїзм, іудаїзм, буддизм та сікхизм. Хоча більшість мешканців цього міста розмовляють англійською, на вулицях міста також можна почути китайську, португальську, тамільську, пенджабську та інші мови.

- На вашу думку, чи є подібні міста в Україні? Які саме?

Мовою документів

Прочитайте витяг зі статті 35 Конституції України: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність» і витяг зі Статті 4 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»: «Громадяни України є рівними перед законом і мають рівні права в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя незалежно від їх ставлення до релігії [...] Будь-яке пряме чи непряме обмеження прав, встановлення прямих чи непрямих переваг громадян залежно від їх ставлення до релігії, так само як і розпалювання пов'язаних з цим ворожнечі й ненависті чи ображання почуттів громадян, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом».

- Прокоментуйте основний зміст і спрямованість положень цих документів.

Ідеї для дослідження

Прочитайте прислів'я, обговоріть їх у парах.

- Жінка хіба те утаює, чого не знає.
 - Добра жінка мужеві своєму вінець, а зла кінець.
 - Чоловік за поріг, а жінка за пиріг.
 - Коса довга, розум короткий.
 - Баби як сороки.
 - Не лихо журить й чужа сторінка, а невдала жінка.
 - У доброго чоловіка дружина, як ружа.
- Які характеристики жінок переважають у прислів'ях? Чи вважаєте ви всі такі характеристики об'єктивними? Чому? Чи доводилося вам чути такі вислови? Наведіть приклад. Як ви до цього ставитесь?

Питання для обміркування

Працюючи в парах, обговоріть, як інформаційне суспільство впливає на гендерний баланс, як розподіляються жіночі й чоловічі соціальні ролі в українському суспільстві.

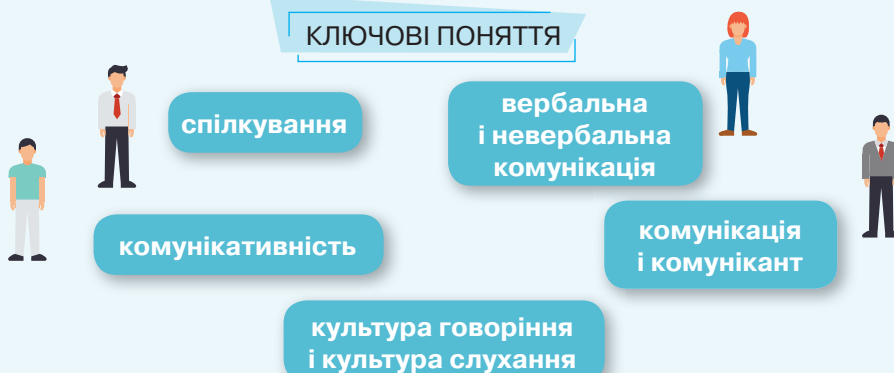

Тема 2.

Ефективна комунікація

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Об'єднавшись у групи, розіграйте таку пантоміму.

Уявіть, що ви на екскурсії в далекій країні, і, задивившись на культурні пам'ятки, відстали від групи. Ваш телефон залишився в екскурсійному автобусі, тому ви не можете ні з ким зв'язатися. Вам необхідно добратися до місця розташування автобуса, що зупинився біля залізничного вокзалу. Ви не знаєте місцевої мови. Продемонструйте, як би ви спілкувалися з місцевими жителями, щоб отримати необхідну інформацію й добратися до автобуса.

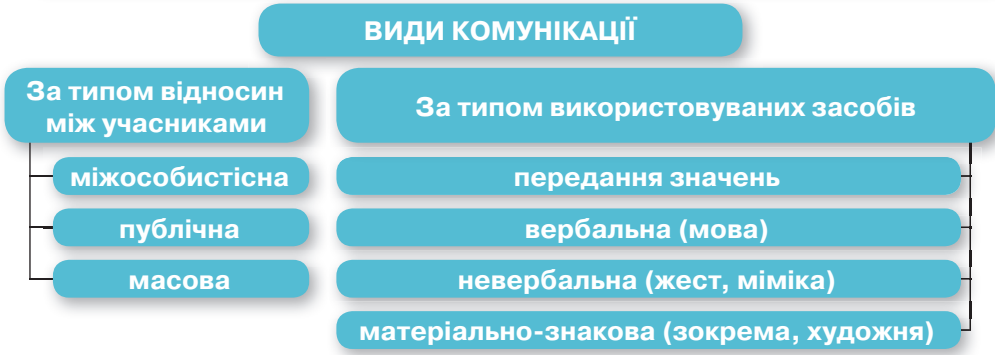
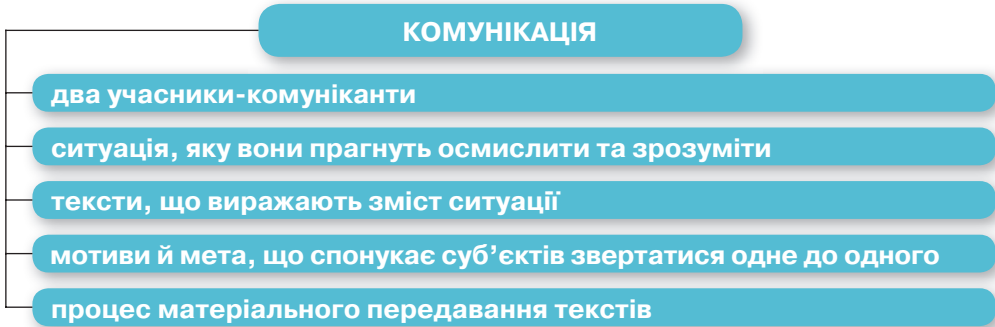
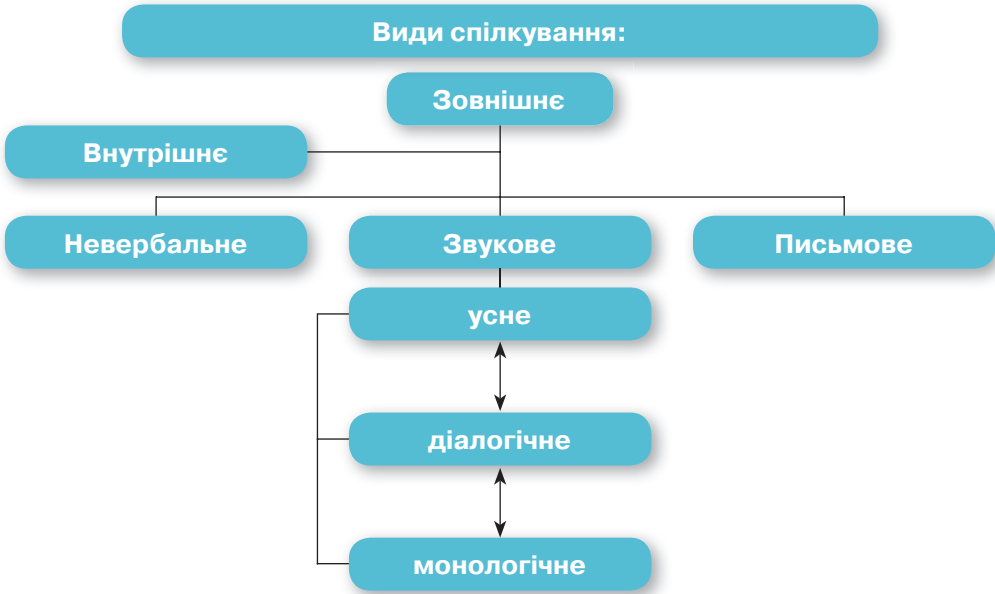
Кожна група показує свою пантоміму.

Обговоріть, як ви намагалися знайти спільну мову з місцевим населенням. Що було спільного в демонстрації пантоміми, а що відмінне? Чи ефективною є така форма спілкування?

§ 16 РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ Й СУСПІЛЬСТВА

Тема 3.

Стереотипи та упередження. Дискримінація. Конфлікти

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

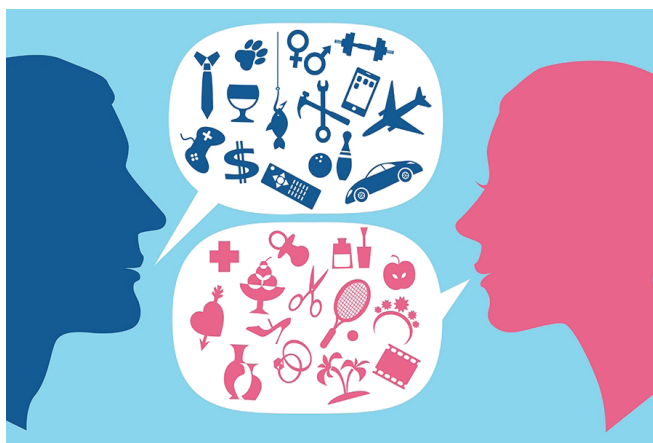

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Назвіть характеристики, з якими у вас асоціюється українець, француз, американець, німець, індіанець.

Питання для обміркування:

- ◆ Чому саме такі характеристики ви назвали?
- ◆ Звідки ви про них знаєте?
- ◆ Чи відповідають вони дійсності?
- ◆ Навіщо такі характеристики закріплюють у свідомості людини?

§ 17 СТЕРЕОТИПИ, УПЕРЕДЖЕННЯ, ЗАБОБОНИ. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ

Яскрава особистість

Волтер ЛІППМАН (1889–1974) — усевітньо відомий політичний журналіст і соціолог, увів до широкого наукового вжитку поняття стереотипу. В основі його теорії лежить твердження, що пізнавальні можливості людини обмежені: людина не може знати все, бути абсолютно поінформованою, тому що навколишнє середовище занадто складне й мінливе. Долаючи різноманітність світу, людина систематизує знання про нього в категорії. Ці категорії — стереотипи, елементи псевдосередовища, за допомогою яких людина пристосовується до свого оточення. Стереотипи об'єднуються в системи, які постають у вигляді повсякденних укладів, вірувань, навчань, соціальних інститутів тощо.

Таким чином виникає стереотип під загальновідомою назвою «*соціальна реальність*».

- Прокоментуйте думку В. Ліппмана, висловіть своє ставлення до його ідеї.

Питання для обміркування

Які професійні стереотипи можна побачити на цьому малюнку?

Питання для обміркування

Прокоментуйте наведені плакати. Які етнічні стереотипи на них зображені?

ЩО ДУМАЮТЬ ЛЮДИ, КОЛИ ДІЗНАЮТЬСЯ, ЩО Я З УКРАЇНИ

ЩО ДУМАЮТЬ ЛЮДИ, КОЛИ ДІЗНАЮТЬСЯ, ЩО Я З ТАТАРСТАНУ

УКРАЇНА – ВЕРХОВНА РАДА:

84%

12%

Прокоментуйте філософські думки

Жінки завжди були сильними світу цього. Чоловіки постійно шукають в жінці подушку, на яку можна опустити голову. Вони завжди сумують за матір'ю, яка тримала їх, коли вони були немовлятами.

Коко Шанель, провідна французька кутюр'є

Завжди пам'ятайте, ви не тільки маєте право бути особистістю, ви зобов'язані бути нею.

Елеонора Рузвельт, перша леді Америки (1933–1945), суспільна діячка

Історія всіх часів, і сьогодні особливо, вчить, що... жінки будуть забуті, якщо вони перестануть думати про себе.

Луїза Отто, німецька письменниця, видавала перший у німеччині ліберальний журнал для жінок

§ 18 ОСНОВНІ ФОРМИ ТА ПРОЯВИ ДИСКРИМІНАЦІЇ. ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ

Бюро корисної інформації

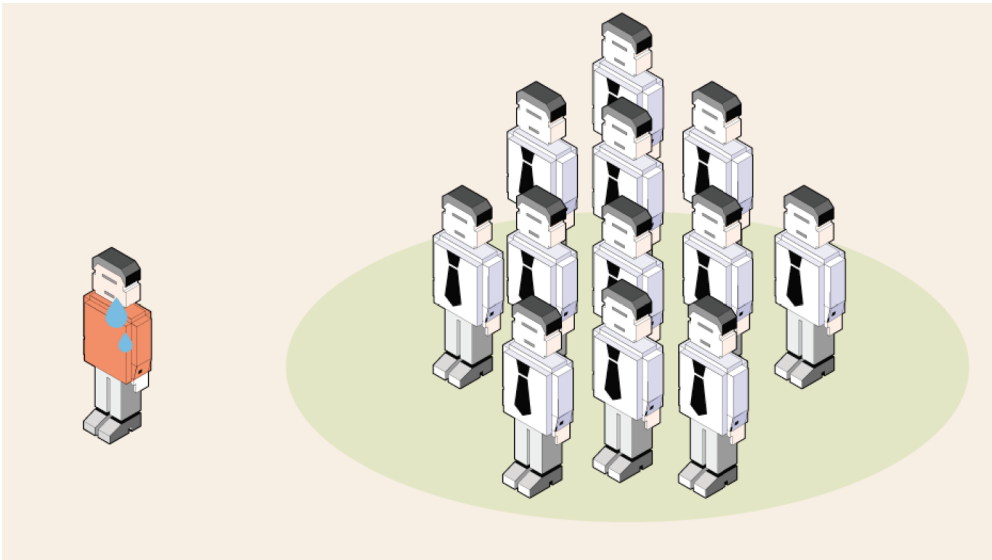
Найвідоміший теоретик і практик класичного расизму — Адольф Гітлер. Він був переконаний у тому, що у світі живуть представники трьох рас: засновники культури (арійці), носії, або розповсюджувачі культури (неарійські народи, наприклад, слов'яни), і руйнівники культури (насамперед, євреї та цигани). Холокост, інспірований нацизмом, підвів межу в історії і теорії расизму.

- Спираючись на свої знання з історії, наведіть аргументи на підтвердження того, що Адольф Гітлер був теоретиком і практиком класичного расизму.

Мовою документів

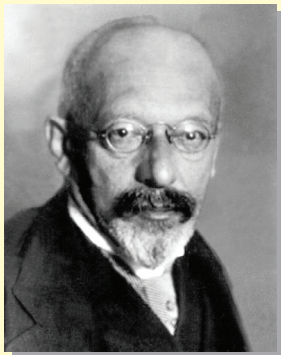
21.1 З Хартії основних прав Європейського Союзу: «Будь-яка дискримінація за будь-якою ознакою статі, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, генетичних особливостей, мови, релігії або переконань, політичних або інших поглядів, приналежності до національних меншин, майнового стану, народження, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації, забороняється».

§ 19 КОНФЛІКТИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Яскрава особистість

Георг ЗІММЕЛЬ (1858–1918) — німецький філософ і соціолог. Був упевнений, що людське суспільство, його існування та розвиток нерозривно пов'язані з конфліктами. Конфлікт відображає не просто зіткнення інтересів, а й щось таке, що виникає на ґрунті інстинктів ворожості, які властиві окремим частинам соціального організму, так само, як інстинкт любові. Таким чином, одним із джерел конфлікту є внутрішня біологічна природа людей. Конфлікти є одним з головних соціальних процесів, що сприяють згуртованості та збереженню соціального цілого. Інтеграції суспільства сприяють саме негострі конфлікти, які заважають

виникненню гострих руйнівних конфліктів. Саме нетривалі, неглибокі конфлікти допомагають індивідам позбутися почуття ворожості та роздратування, запобігти будь-якій можливості накопичувати такі почуття. Чітке усвідомлення учасниками конфлікту своїх інтересів і цілей створює передумову для осмисленого пошуку компромісу між ними.

- Прокоментуйте думки Г. Зіммеля. Висловіть своє власне бачення питань, які розглядає філософ.

Часто конфлікти були об'єктом наукових досліджень, а також зображувалися в безсмертних літературних творах, наприклад, у «Мандрах до різних далеких країн світу Лемюеля Гуллівера, спершу лікаря, а потім капітана кількох кораблів» Джонатана Свіфта, яку ви вивчали на уроках зарубіжної літератури у 8 класі.

Ідеї для дослідження

Прочитайте уривки з твору Джонатана Свіфта.

«[...] ці дві могутні держави [Ліліпутія та Блефуску] протягом тридцяти шести місяців перебувають у стані запеклої війни, приводом до якої стала ось яка річ. Усім відомо, що яйця, перед тим, як їх їсти, розбивають з тупого кінця — так воно ведеться споконвіку. Та одного разу дід його величності ще в дитинстві, розбивши яйце таким чином, порізав собі пальця, і його батько, тодішній імператор, видав указ, що ним під страхом найсуворішої кари всім підданцям було звелено розбивати яйця тільки з носика. Цей новий закон так обурих населення, що від того часу в наших літописах занотовано шість спричинених ним повстань, внаслідок яких один імператор втратив голову, а другий — корону. [...] Нараховується одинадцять тисяч чоловік, які пішли на страту, але не згодились розбивати яйця

з носика. [...] А що вислані від нас тупоконечники здобули великий вплив при блефуцанському дворі і мають неабияку підтримку з боку своїх однодумців тут, на батьківщині, то між нашими двома імперіями почалась кривава війна, яка з перемінним успіхом точиться ось уже тридцять шість місяців. За цей час ми втратили сорок великих кораблів, не кажучи вже про малі судна, а також тридцять тисяч найкращих солдатів і матросів. Втрати ворога, як нам відомо, ще тяжчі. Але тепер блефуцани збудували новий величезний флот і готуються висадити десант на нашому узбережжі»*.

- Прокоментуйте причину конфлікту й наслідки. Які висновки можна зробити з цього тексту?

*Переклад Юрія Лісняка.

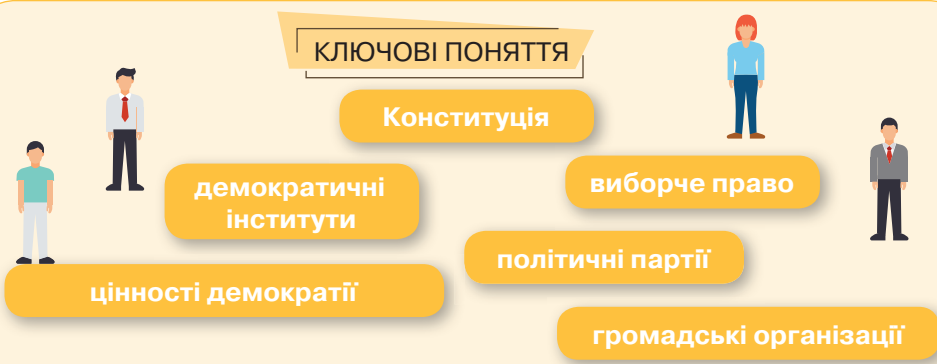

Розділ IV. ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ЦІННОСТІ

Тема 1. Демократична держава

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Обговоріть у малих групах, що для вас означає поняття «демократія». Як ви його розумієте, які риси демократії ви можете назвати? Пригадайте з курсу історії, коли зародилася демократія і як вона розвивалася.

§ 21 ВИБОРИ. ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА. РЕФЕРЕНДУМ

ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА

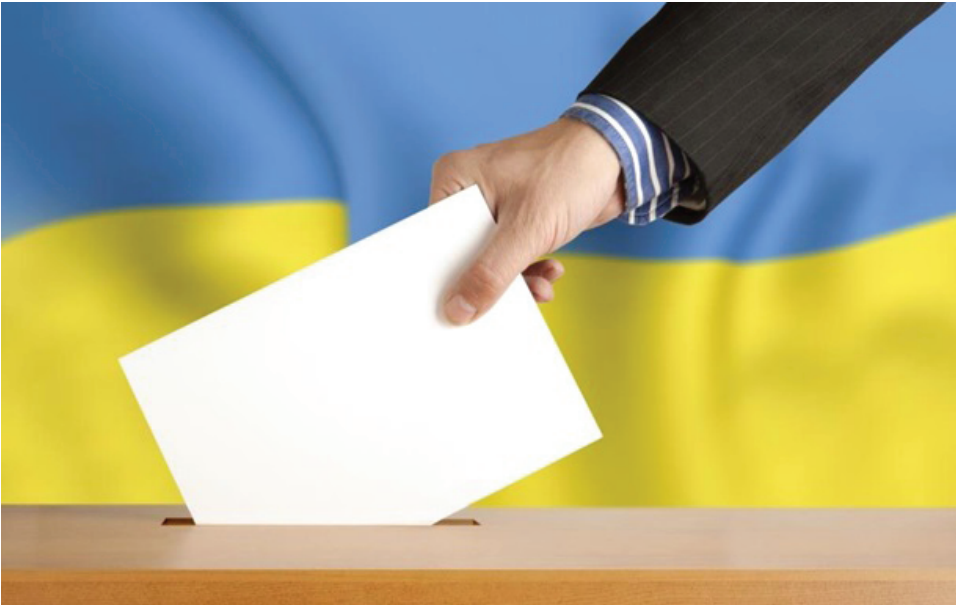
Принцип вільних виборів: кожний виборець самостійно, без будь-якого зовнішнього впливу вирішує — брати йому участь у виборах чи ні, а якщо брати, то якою мірою.

Принцип загального виборчого права: право голосу на всіх виборах мають лише громадяни України незалежно від раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних чи інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовної належності.

Принцип рівного виборчого права: усі виборці мають однакову кількість голосів на виборах, забезпечення єдиної норми представництва — кожний депутат обирається приблизно однаковою кількістю виборців; забороняється поділ виборців на розряди за будь-якою ознакою; усім виборцям гарантовано рівний захист законом; рівне ставлення до кандидатів, рівний доступ кандидатів до масмедіа.

Принцип прямого виборчого права — право громадянина обирати й бути обраним на виборах до представницьких органів або на виборчі посади безпосередньо виборцями.

Принцип таємного голосування: кожний виборець голосує на виборах особисто, виборчий бюлетень має таку форму, яка відкидає можливість установити, хто саме його заповнив; голосування проводиться у спеціально відведених й обладнаних приміщеннях.

Мовою документів

Із Закону України

«Про всеукраїнський й референдум» від 09.12.2015 №5475-17

Стаття 1. Поняття всеукраїнського референдуму

1. Всеукраїнський референдум є однією з форм безпосередньої демократії в Україні, способом здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України (далі — громадяни) рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 3. Предмет всеукраїнського референдуму

3. За предметом всеукраїнський референдум може бути:

- 1) про схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України (конституційний референдум);
- 2) про зміну території України (ратифікаційний референдум);
- 3) щодо прийняття чи скасування закону України або внесення змін до чинного закону України (законодавчий референдум);
- 4) з будь-якого питання за винятком тих, щодо яких референдум не допускається згідно з Конституцією України (**Стаття 74.** Референдум не допускається щодо законопроєктів з питань податків, бюджету та амністії).

Стаття 5. Основні принципи проведення всеукраїнського референдуму

Всеукраїнський референдум проводиться на основі таких загальних принципів:

- 1) загального права голосу;
- 2) рівності;
- 3) законності;
- 4) прямого волевиявлення;
- 5) вільної участі у всеукраїнському референдумі;
- 6) таємності голосування;
- 7) особистої участі у голосуванні;
- 8) однократності голосування.

Стаття 14. Суб'єкти ініціювання всеукраїнського референдуму та призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму

1. Суб'єктами ініціювання всеукраїнського референдуму є Український народ, Верховна Рада України у випадках та порядку, встановлених Конституцією України та цим Законом.
2. Суб'єктом призначення (проголошення) є Президент України та Верховна Рада України.

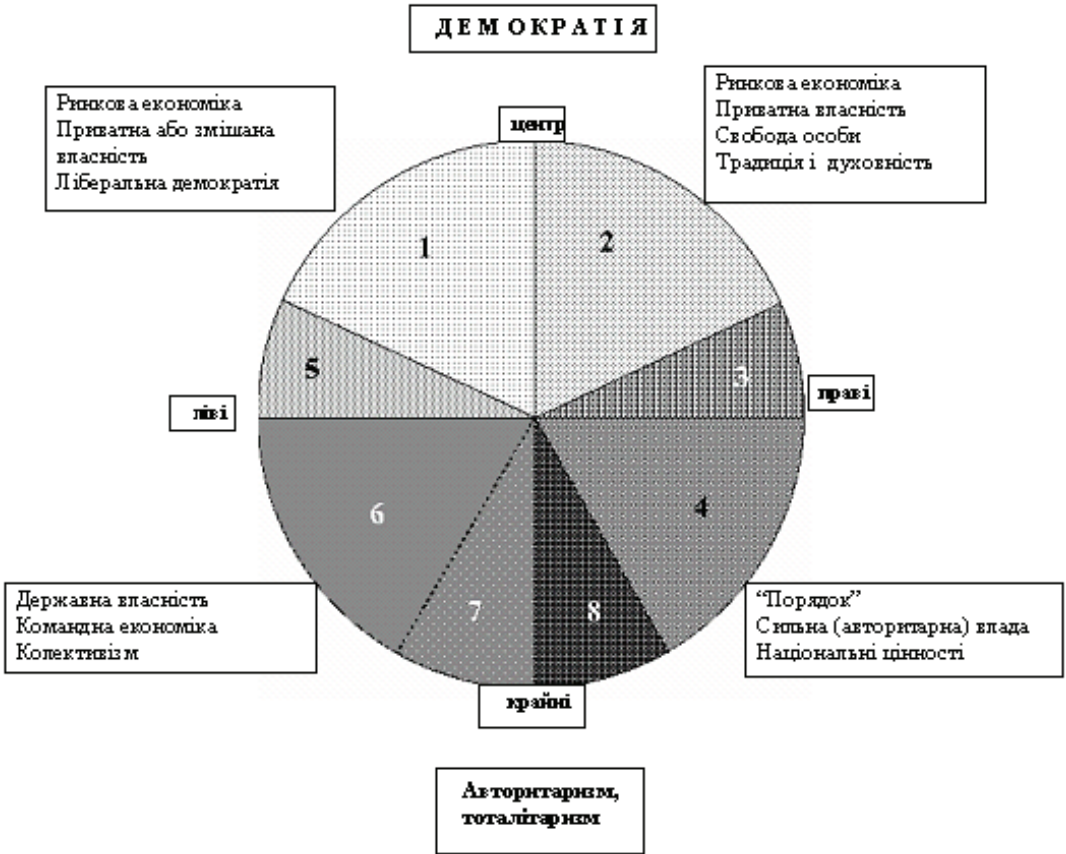
Уважно прочитайте витяги із закону, заповніть таблицю у своїх зошитах.

Питання, які виносять на референдум	
Питання, які не можна виносити на референдум	
Хто може ініціювати референдум	
Принципи проведення референдуму	

§ 22 ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ
І ЇХ ВПЛИВ НА ДЕМОКРАТІЮ

Ідеологічне спрямування зображених на схемі політичних позицій:

- 1) ліберали;
- 2) консерватори;
- 3) радикальні консерватори;
- 4) консерватори-націоналісти;
- 5) соціал-демократи;
- 6) соціалісти та комуністи;
- 7) ультраліві сили (наприклад, маоїсти);
- 8) ультраправі сили (крайні націоналісти).

Політичні партії здійснюють такі функції:

- 1) *представницька* — представництво інтересів окремої спільноти, визначення, формулювання й обґрунтування цілей та завдань, принципів і засобів їх досягнення;
- 2) *пропагандистська* — формування громадської думки в потрібному напрямі, вплив на неї з метою залучити на свій бік якомога більше прихильників;
- 3) *агітаційна* — пробудження інтересів громадян до виборів, до запропонованого партією кандидата, агітація за його обрання;
- 4) боротьба за позиції у виборчих органах влади на всіх її рівнях, за можливості здійснення впливу на владу;
- 5) практична участь у політичному управлінні шляхом формування складу уряду та впливу на його діяльність (правлячі партії) або шляхом оцінки й критики дій правлячих сил (опозиційні партії);
- 6) добір і виховання громадських та політичних лідерів, державних діячів, рекрутування політиків-функціонерів;
- 7) узгодження інтересів різних груп населення на спільному ґрунті.

Громадські організації різняться за напрямками діяльності:

- організації взаємодопомоги (Товариство інвалідів, Союз чорнобильців, Всеукраїнський союз ветеранів АТО);
- організації соціальної спрямованості — благодійні фонди та організації, створені для вирішення соціально-гуманітарних проблем (Міжнародний благодійний фонд «Карітас України», Благодійний фонд «Рокада», Благодійний фонд «Благомай»);
- організації «клубного типу», створенні з метою самовдосконалення та задоволення інтересів (Клуб любителів історії «Кліо», Клуб любителів природи, Клуб любителів бігу);
- організації суспільно-охоронного спрямування, що зосереджуються на захисті навколишнього середовища, культури, мови тощо (Глобальний екологічний фонд, «Грінпіс», Екологічний союз, Зелений фронт);
- організації правозахисного спрямування (Ідейна варта, Українська Гельсінська спілка з прав людини, «Ла Страда-Україна»).

Тема 2.

Громадянське суспільство

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

громадяни

функції
громадянського
суспільства

правова держава

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Обговоріть з однокласниками, чи входите ви до яких-небудь організацій або груп за інтересами і з якою метою. Або чи знаєте ви про існування таких організацій і чим вони займаються? На вашу думку, чому такі організації існують і чим вони корисні для людини та суспільства?

§ 23 ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПРАВОВА ДЕРЖАВА

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ВИКОНУЄ ТАКІ ФУНКЦІЇ

самоорганізації
людей
і самоврядування

гарантування
непорушності
особистих прав
громадян

створює належні
економічні,
політичні
й культурні умови
для саморозвитку
окремих індивідів
та груп

Бюро корисної інформації

Громадські акції в період національного пробудження (1988–1990 рр.)

Дата проведення	Назва акції, її зміст і наслідки
Червень 1988 р.	Перший масовий несанкціонований мітинг з вимогою створення Демократичного фронту (відбувся у Львові).
5 червня 1988 р.	Демонстрація в Києві на захист Голосіївського лісу, організована екологічними організаціями.
4 серпня 1988 р.	Мітинг на підтримку ідеї створення Демократичного фронту у Львові. Був брутально розігнаний владою.
7 жовтня 1988 р.	Санкціонована владою демонстрація під гаслом «Вся влада в СРСР належить народові».
13 листопада 1988 р.	Перший великий санкціонований екологічний мітинг, на якому пролунали заклики до створення Народного фронту.
16 лютого 1989 р.	Газета «Літературна Україна» опублікувала проект Програми Народного Руху України, прийнятий загальними зборами Київської письменницької організації.
Весна 1989 р.	Перші альтернативні вибори народних депутатів СРСР; спостерігалися перешкоди з боку окружних комісій.
Літо 1989 р.	Шахтарські страйки з економічними вимогами.
21 січня 1990 р.	Живий ланцюг єднання між Києвом та Львовом, організований Народним Рухом у День соборності України.
25–26 червня 1990 р.	П'ята сесія Великої Ради Руху взяла курс на повну державну незалежність.

Питання для обміркування

Який вплив мали акції, наведені в таблиці, на результати референдуму 1 грудня 1991 р. про незалежність України? Наведіть три аргументи, обговоріть їх з однокласниками.

ПРАВОВА ДЕРЖАВА:

Верховенство права

Гарантія прав і свобод

Рівність усіх перед законом

Поділ влади

Правове обмеження державної влади

Взаємна відповідальність громадянина та держави

Існування розвинутого громадянського суспільства

Судовий захист на національному та міжнародному рівнях

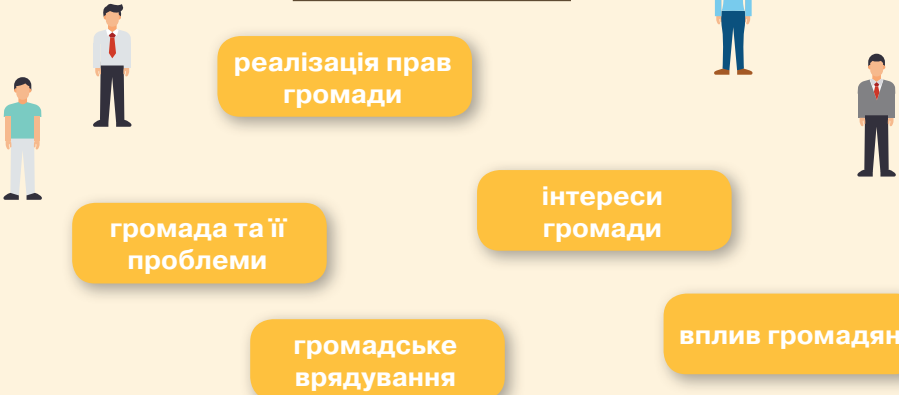

Тема 3.

Громада

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Прочитайте прислів'я про громаду:

- Громада — це рада, що рішила, так і буде.
 - Як громада, так і баба.
- Як громада забажає, того й пан не поламає.
 - Яка сільрада, така й громада.
- З громади по латці — голому свитка.

Обговоріть, які висновки можна зробити стосовно значення громади в житті людини із цих народних прислів'їв.

§ 24 ПОНЯТТЯ ГРОМАДИ. РОЛЬ ГРОМАДИ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ, СУСПІЛЬСТВА, ДЕРЖАВИ

Мовою документів

Стаття 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Територіальна громада — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Бюро корисної інформації

Уважно прочитайте уривок статті Тетяни Делімарської.

520 років тому Києву було надано Магдебурзьке право

Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик демократична Україна
П'ятниця, 28 Лютий 2014 02:00.

У 1188 році архієпископ Віхман надав привілеї самоврядуванню в Магдебурзі. Магдебурзьке право — феодальне міське право, що склалося в німецькому місті Магдебурзі, а згодом поширилося на багато інших міст Європи, стало символом міського самоврядування. Норми цього права регулювали управління містом, суспільно-правові відносини, порядок суду та судочинства, визначали заходи кримінального покарання, регламентували внутрішню статутну діяльність купецьких корпорацій, ремісничих цехів і торгівлі, визначали порядок обрання та функції органів міського самоврядування...

В Україні Магдебурзьке право поширилося в XIV–XV століттях ... Раніше, ніж іншим, Магдебурзьке право було надано містам Закарпатської України, яка в ті часи входила до складу Угорщини. Уже від 1329 року Магдебурзьким правом користувалися Хуст, Вишкове, Тячів, а згодом — Сянок, Львів, Кам'янець-Подільський, Луцьк, Кременець, Житомир, Мукачеве, Київ тощо...

Магдебурзьке право було подаровано Києву 31 серпня 1498 року. Завдяки їм місто звільнялося від податків на користь київського воеводи... кияни займалися корисними справами — розвивали ремесла. Місто звільнялося від юрисдикції урядової адміністрації, яку замінив власний орган самоврядування — магістрат. З отриманням Магдебурзького права в Києві організувалася міська громада з власним судом, головували в якому вїт і лавники. Орган судової влади називався «лава», киянам надавалося право вибрати його самостійно. До речі, Магдебурзьке право передбачало і майнові повноваження: міста володіли будинками, землею, вводили податки тощо. Благами, дарованими Магдебурзьким правом, городяни користувалися 350 років. Остаточою привілеї київських міщан поховав Микола I 23 грудня 1834 року. До тих пір Київ був ніби окремою республікою, яка керувалася своїми законами. Більшість істориків вважає, що надання Києву Магдебурзького права сприяло швидшому економічному розвитку міста та його зближенню із Західною Європою. Крім того, цей досвід став основою для майбутньої правової системи самоврядування в усіх українських містах.

Джерело: <http://www.dua.com.ua/community/item/202-520-rokiv-tomu-kievu-bulo-nadano-magdeburzke-pravo.html>

- Обговоріть у малих групах зміст і значення Магдебурзького права. Як воно впливало на розвиток міст України? На вашу думку, який відбиток наклало Магдебурзьке право на розвиток сучасного самоврядування в Україні?

§ 25 ЗАХИСТ ГРОМАДОЮ СВОЇХ ПРАВ. ГРОМАДСЬКЕ ВРЯДУВАННЯ

Бюро корисної інформації

Відкриті дані, за оцінками ООН, дали змогу Україні покращити свої показники у світовому рейтингу індексу електронної участі на 45 позицій з 2014 до 2017 року. Зокрема, понад 50 міст і місцевих органів влади впровадили відкриті бюджети, майже половина розпорядників бюджетних коштів зареєстровані на порталі публічних коштів E-data. Більш як 250 міст і регіонів впровадили електронні петиції, якими користуються вже близько 1 мільйона громадян. Понад 30 міст впроваджують громадські бюджети (участі). Пропілотовано електронне голосування за громадські проекти, у якому взяли участь більш ніж 50 тисяч громадян, які таким чином розподілили 50 мільйонів гривень бюджетних коштів.

- Проаналізуйте цю інформацію. Про що говорять наведені факти? Яке значення мають відкриті дані для розвитку демократії?

INSTITUTE
RESPUBLICA

АКТИВНА
ГРОМАДА

Всеукраїнська ініціатива

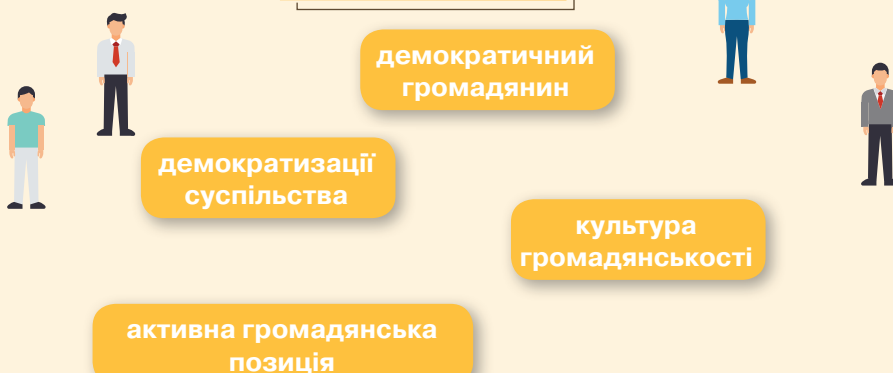

Тема 4.

Громадянська участь у житті суспільства

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Проаналізуйте дані національного опитування громадської думки щодо громадянського залучення, проведеного в серпні–вересні 2017 року організацією «Пакт» (Pact).

Відповідь на запитання:

Чи берете ви участь у житті вашої громади (будинку, вулиці, району)?

- ✓ Так, я регулярно беру участь у зборах громади та інших громадських заходах — 8 %.
- ✓ Я рідко беру участь у зборах громади та інших активностях — 17 %.
- ✓ Я не беру участі, бо не маю часу — 30 %.
- ✓ Я не беру участі, бо мені це не цікаво — 43 %.
- ✓ Важко сказати — 2 %.

Обговоріть, як, на вашу думку, українці демонструють громадську активність і як залучені до життя своєї громади.

Про що свідчать наведені дані, яка причина такого результату?

§ 26 РОЛЬ ГРОМАДЯНИНА В ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА. КУЛЬТУРА ГРОМАДЯНСЬКОСТІ

Можна дати такі визначення різних видів масових політичних акцій. **Демонстрація** — одна з форм масового виявлення політичних настроїв протесту, солідарності тощо шляхом проведення маніфестацій, мітингів, страйків, вуличних походів. Порядок проведення цих заходів установлюється місцевими радами та державними адміністраціями.

Мітинг — зібрання, публічні збори з метою обговорити нагальні проблеми суспільно-політичного життя. Це збори, скликані для здобуття прихильності населення до певної ідеї, яка під час мітингу перетворюється на вимогу.

Бойкот — спосіб висловлення протесту проти дій представників влади, який полягає в повній або частковій відмові підтримувати стосунки з представниками влади, брати участь у виборах, у роботі представницьких органів влади.

Бюро корисної інформації

Термін «бойкот» походить від прізвища Чарльза Канінгема Бойкота, британського управлінця в Ірландії, землі якого відмовились обробляти місцеві жителі. Одним з найвідоміших прикладів використання тактики бойкоту стала відмова населення африканського походження міста Монтгомері (штат Алабама, США) від використання міського транспорту в 1955 р. Таким чином мешканці висловили свій протест проти расової сегрегації.

Страйк — організоване масове або часткове припинення роботи чи інша протидія нормальному (традиційному) перебігу виробничого процесу з метою домогтися виконання певних вимог. Страйк може носити локальну форму, а може набувати державного масштабу.

Перелічені вище види участі насамперед здійснюються громадянами, які мають на меті вплинути на державну політику.

Мовою документів

Із Закону України

«Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. №3236-VI

Стаття 1.3. *Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками:*

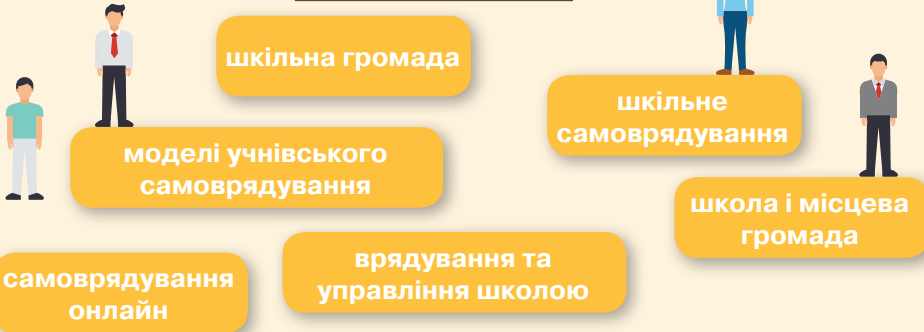
- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
 - здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
 - надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;
 - надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
 - проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
 - сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
 - надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
 - надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції;
 - сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;
 - надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством.
- Які, на вашу думку, напрями волонтерства нині в Україні є найактуальнішими? Аргументуйте чому.

Тема 5. Школа — простір демократії

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Уважно розгляньте плакати на тему «Живемо і зростаємо в демократії» з посібників Ради Європи (автори Рольф Голлоб, Петер Крапф та Вільтруд Вайдінгер).

Що зображено на цих плакатах? Як можна схарактеризувати школу та якою є її роль? Якими є відносини у школі, на яких принципах вони базуються? Якою є роль учителя, учнів? Що є схожого у вашому шкільному житті з тим, що зображено на плакатах? Відповідь аргументуйте.

§ 27 ШКІЛЬНА ГРОМАДА. ШКІЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Учнівське самоврядування виконує в школі такі функції:

- Представництва, участі учнівської ради в обговоренні шкільних проблем та ухваленні рішень, участі в роботі органів загальношкільного самоврядування.
- Вирішення внутрішніх конфліктів шляхом посередництва на принципах добровільності та протидія дискримінації, цькуванню.
- Інформування учнів про шкільні проблеми та шляхи їх розв'язання, діяльність учнівської ради.
- Організації шефства старших учнів над молодшими.
- Зовнішні зв'язки, тобто організації взаємодії з позашкільними структурами, органами самоврядування сусідніх шкіл, залучення зовнішніх ресурсів до розв'язання проблем учнів і школи загалом.
- Організаційну, що виявляється в підтримці позашкільних, соціально значущих ініціатив школярів.
- Правозахисну, через яку здійснюється захист прав учнів у школі.

Прокоментуйте філософські думки

Пол Мартін, колишній міністр фінансів Канади, сказав: «Уряд повинен використовувати нові технології, наприклад Інтернет, для того, щоб наділяти громадян більшими можливостями критично вивчати і впливати на рішення і дії влади».

- Поміркуйте над змістом цитати. Які аналогії можна провести зі школою та учнівським самоврядуванням?

Електронне самоврядування сприяє:

- *підвищенню прозорості* — електронний доступ, електронна пошта, електронна розсилка інформаційних вісників, електронна публікація річних звітів, електронні дослідження та опитування учнівської думки, налагодження електронного зворотного зв'язку дає змогу збирати й аналізувати коментарі, побажання та скарги, робити моніторинг, що покращує роботу учнівського самоврядування;
- *підвищенню участі* — застосування новітніх технологій для самоорганізації та залучення всіх учнів до участі через електронні консультації, електронні петиції, електронне голосування, дискусійні форуми тощо, е-звернення;
- *підвищенню обговорення* — надання інформації через використання спеціально створеного веб-сайту, електронне обговорення у форматі дискусійного форуму в е-спільнотах, також через дискусійні простори соцмереж для зареєстрованих користувачів, е-референдуми, публічні дебати онлайн тощо.

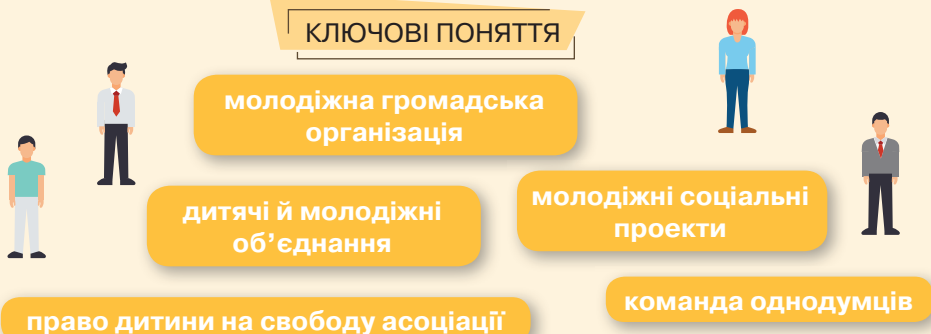

Тема 6.

Дитячі й молодіжні громадські об'єднання

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Обговоріть у парах, чи берете ви участь у житті громади. Як саме? Чи належите ви до дитячих або молодіжних організацій? Аргументуйте, чому так або ні. Чи хотіли б ви активніше бути залученими до життя громади і чи знаєте, як це можна зробити?

§ 28 СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ. ДИТЯЧІ Й МОЛОДІЖНІ ОБ'ЄДНАННЯ ТА РУХИ

Пласт — національна скаутська організація України.

Назва організації походить від слова «пластун» — так називались козак-розвідники. Організація почала своє існування в 1911 р. у Львові, а згодом поширила свою діяльність на інші території України. За радянських часів діяльність Пласту на території України була заборонена. Проте організація продовжувала активно функціонувати серед молоді української діаспори США, Австралії, Німеччини, Канади та інших країн. Поновлення роботи Пласту в Україні відбулося лише в 1990 р.

Бюро корисної інформації

Для того щоб створити молодіжну громадську організацію, потрібно мати ідею та одностайну мету й завдання діяльності організації, програму, джерела фінансування, стратегічне бачення розвитку організації. Також потрібно ознайомитися із законодавчими актами, що регулюють порядок створення й діяльності громадських організацій. Створюючи організацію, необхідно визначитися з її юридичним статусом: міжнародна (діє на території України і хоча б ще однієї організації), всеукраїнська (діє на території всієї України та має місцеві осередки), місцева (діє на рівні місцевої громади, регіону тощо). Усі ці компоненти прописуються у **статуті** — юридичному документі, що містить збірку правил, які регулюють діяльність організації.

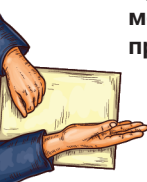
Процес створення молодіжної організації передбачає проведення установчих зборів не менш ніж трьома учасниками, на яких ухвалюють рішення про створення організації, затверджують статут, обирають керівний і наглядовий (ревізійний) органи. На установчих зборах: вибирається голова, секретар, затверджується порядок денний, до якого вносять питання про заснування організації, затвердження статуту, обрання керівних органів. За результатами установчих зборів складають протокол, який підписують голова зборів і секретар. З моменту підписання протоколу громадська організація вважається заснованою. Однак повноправно діяти громадська організація зможе лише після повної легалізації в органах державної реєстрації. Після отримання з реєстраційного органу свідоцтва про реєстрацію, оригіналу статуту та прошнурованого й опечатаного протоколу установчих зборів необхідно протягом місяця стати на облік в управлінні статистики, Пенсійному фонді, Фонді загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонді соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, податковій інспекції.

Наступним кроком є виготовлення печатки. Дозвіл на виготовлення печатки та штампу організації надає дозвільна система районного (міського) управління поліції. Отримавши дозвіл, організація замовляє виготовлення печатки. І на завершення потрібно відкрити банківський рахунок і підписати договір з банком про обслуговування громадської організації. Із цього моменту громадська організація може приступати до реалізації своєї мети та завдань.

Молодіжний банк ініціатив у м. Ніжині

Приклад регіонального
молодіжного соціального
проєкту

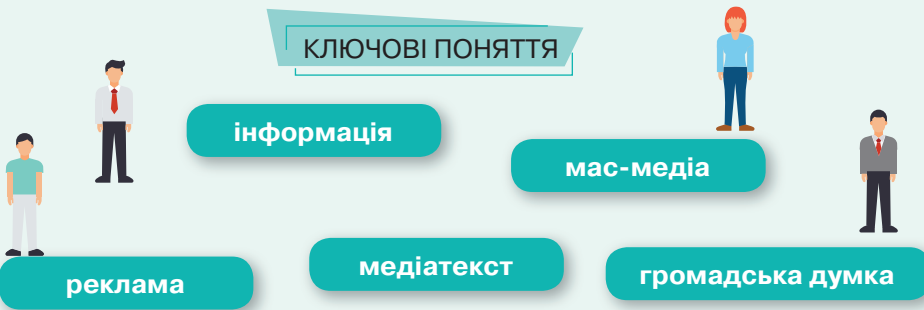

Розділ V. СВІТ ІНФОРМАЦІЇ ТА МАС-МЕДІА

Тема 1.

Комунікація, інформація, медіа

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Проаналізуйте вчорашній день вашого життя. Чи слухали ви радіо, читали газети, дивилися телевізор, чи проводили час у мережі Інтернет? Чи уявляєте життя без означених джерел? Яку інформацію ви в них черпали? Яку роль у суспільстві вони виконують?

§ 29 МАС-МЕДІА (МЕДІА).

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА МЕДІА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

За допомогою органів чуття людина лише сприймає інформацію, осмислює її, а на основі свого досвіду, знань, інтуїції приймає певне рішення. У ХХІ столітті стрімко збільшився потік інформації, який людина не може сприйняти в повному обсязі, орієнтуватися в ньому стає дуже складно.

Нині у світі налічують близько 55 тис. наукових журналів, видають близько 1 200 000 статей на рік. Крім того, близько 60 000 книг і 100 000 інших наукових доповідей випускають щорічно. Наявна фізична маса науково-технічних публікацій, що з'являються в Сполучених Штатах, подвоюється приблизно кожні 20 років ([http://www.fastcompany.com/3002467/7-time-proven-strategies-dealinginformation-overload](http://www.fastcompany.com/3002467/7-time-proven-strategies-dealing-information-overload)). Інформація може бути відкритою, доступною та з обмеженим доступом.

Медіатексти мають такі універсальні риси, як слово, звук, візуальність, за якими їх можна поділити на радіо-, теле-, газетні та інтернет-тексти. Медійний текст характеризується багатовимірністю, тобто поєднує різномірні вербальні, візуальні, аудіовізуальні компоненти.

§ 30 РІЗНОВИДИ МЕДІА ТА ЇХ РОЗВИТОК. ВПЛИВ МАС-МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Бюро корисної інформації

Закон України «Про рекламу» передбачає її показ обсягом не більше 12 хв. на годину. Українське законодавство також обмежує демонстрацію прямої реклами певних типів алкоголю і взагалі забороняє рекламу тютюну. Контролює дотримання законодавства України про рекламу Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, яка стежить за порядком розміщення реклами та спонсорства, і Держспоживінспекція, що контролює власне зміст рекламних повідомлень. До цих органів, а також до Антимонопольного комітету, треба звертатися зі скаргами на недобросовісну рекламу.

- Як ви вважаєте, чи має закон регулювати показ реклами? Які ще види товарів не варто рекламувати? Наведіть аргументи, які підкреслюють, що реклама — це негатив або позитив.

Під впливом медіа суспільству часто нав'язують думки, ставлення і позиції. Тому медіа є інструментом управління громадською думкою. Вони можуть як привертати увагу до певних проблем, так і відволікати її від важливих проблем і рішень, ухвалених політичними та економічними владними колами, за допомогою постійного насичення інформаційного простору незначущими повідомленнями. Реальний вплив мас-медіа на формування громадської думки відбувається шляхом інформування про політичне, соціальне, культурне життя держави через випуск наукових, періодичних видань, трансляцію наукових, пізнавальних передач, новин та ін. Такий вплив може бути як позитивним, так і негативним, що включає дезорієнтацію, розповсюдження «міфів», зростання громадського невдоволення, посилення суспільної депресії тощо.

Тема 2.

Медіа і демократія. Свобода, етика і відповідальність

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

свобода слова

суспільні медіа

свобода
мас-медіа

цензура

шкільні медіа

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Суддя Верховного суду США О. Холмс сформулював правило про те, що конституційною метою свободи слова і преси є можливість людини думати так, як їй хочеться, й вільно говорити те, про що вона думає. Один з афоризмів наголошує: «*Говори, що думаєш, але думай, що говориш*». Як ці дві думки поєднуються між собою? Як ви вважаєте, свобода слова є безмежною чи вона окреслена в якісь рамки? У які, коли і чому?

§ 31 СВОБОДА СЛОВА І СВОБОДА МАС-МЕДІА

У стосунках мас-медіа з державою існує *чотири моделі взаємин*. **Тоталітарна модель** установлює абсолютний контроль над медійними засобами. За **авторитарної моделі** преса слугує урядові, «роз'яснює» громадянам правильну політику. Модель **соціальної відповідальності** встановлює межі функціонування мас-медіа, залишаючи за собою право законодавчого втручання в певні тематичні сфери. **Ліберальна модель** ставить перед пресою завдання слугувати суспільству, бути «сторожовим псом» демократії. Можливість висловлювати власні думки вголос, конструктивно та справедливо критикувати свій уряд, не боячись репресій і переслідувань з боку влади, — критерій, що відрізняє демократичне суспільство від тоталітарного.

Зокрема, Європейська Конвенція про захист прав людини й основних свобод у статті 10 проголошує: «1. *Кожна людина має право на свободу вираження своєї думки...* 2. *Здійснення цих свобод накладає обов'язки і відповідальність, може бути пов'язане з формальностями, умовами, обмеженнями і штрафними санкціями, які передбачені законом і необхідні у демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки, територіальної цілісності чи громадського спокою, з метою запобігання непорядків і злочинності, захисту здоров'я і моральності, захисту репутації та прав інших осіб, запобігання розголошенню*

інформації, яка отримана конфіденційно, чи забезпечення авторитету та неупередженості правосуддя».

Стаття 34 Конституції України також говорить, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

Питання для обміркування

Прочитавши статті з правових документів, визначте, у яких випадках можливе обмеження свободи слова.

Ідеї для дослідження

Ознайомтеся зі звітом Індексу фізичної безпеки журналістів за 2017 р., оприлюдненому 4 січня 2018 р. Національною спілкою журналістів України (<http://nsju.org/index.php/article/6822>).

§ 32 ЗАМОВНІ МАТЕРІАЛИ («ДЖИНСА»). СУСПІЛЬНІ МЕДІА. ШКІЛЬНІ МЕДІА

Наглядова Рада Національної суспільної телерадіокомпанії України місією суспільного мовлення затвердила: *«Захищати свободи в Україні. Надавати суспільству достовірну та збалансовану інформацію про Україну та світ, налагоджувати громадський діалог задля зміцнення суспільної довіри, розвитку громадянської відповідальності, української мови та культури, особистості та українського народу».*

Новина — повідомлення, що становить інтерес для читацької аудиторії. Вона має бути точною, вірогідною та об'єктивною й відповідати на питання: що? де? коли? хто? чому? як?

Репортаж — повідомлення про факти та події через безпосереднє сприйняття автора, який відтворює картину того, що відбувається. В основі репортажу завжди перебуває цікава подія, яка розвивається перед очима читача. Це свого роду історія події. У шкільній газеті найпоширенішим жанром може бути спортивний репортаж або репортаж з екскурсії, який ілюструється фотографіями.

Інтерв'ю — в журналістиці основний засіб збору інформації. Завдання інтерв'ю — ставлячи цілеспрямовані питання, дістати висловлювання осіб на певні теми і/або про певних осіб.

Коментар — це журналістський жанр, коли актуальні події подаються з акцентом на власній думці.

Тема 3.

Маніпулятивний вплив медіа

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

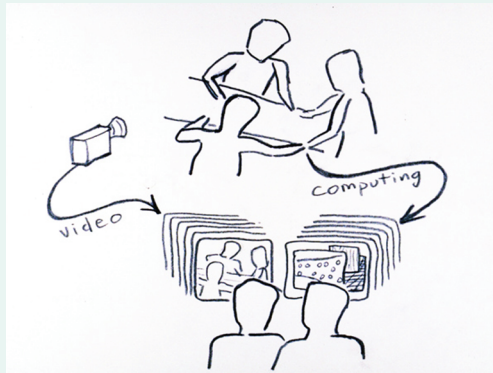

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Займіть позицію: «Так», «Ні», «Не могу сказати», даючи відповідь на запитання:

1. Медіа транслюють лише достовірну інформацію?
2. Медіа не нав'язують ставлень, а лише висвітлюють факти?
3. Медіа об'єктивно показують усі категорії людей?
4. Медіа формують ставлення людей до проблем, подій, людей?

Прокоментуйте свій вибір позиції.

Оригінальна концепція Роберта Штультса, яка зображує медіапростір

§ 34 ПРОПАГАНДА. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ»

Ідеї для дослідження

Уважно розгляньте та проаналізуйте демотиватор, який активно поширювався в мережі Інтернет на різних російських сайтах, каналах, блогах:

З якою метою створений цей демотиватор? На кого розрахований його вплив? Які стереотипи нав'язує це зображення? Яке значення такого роду зображень для формування масової свідомості?

Джерело: <http://posledniyubezh.org/novosti/fashistskie-klouny-chast-4-novoe-jaderno.html>

На майдане ?

Мову ворожнечі можна порівняти з таким явищем, як ксенофобія — страх перед чужим і незнайомим. Це своєрідна фобія, яка може виявлятися через крайні форми агресивності. Вислів «мова ворожнечі» походить від англійського вислову «hate speech» й означає приниження гідності особи або цілої спільноти через посилання на її належність до етнічної, статевої, професійної або іншої спільноти. Організація «Міжнародна амністія» мову ворожнечі визначає як будь-яке висловлювання з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у правах. «Мова ворожнечі» характеризує різноманітні групи людей та оцінює якості окремих осіб на підставі їх належності до тієї або іншої групи.

Бюро корисної інформації

З початку війни в Україні багато говорять про відверту пропаганду російських медіа, «мову ворожнечі», присутню в їхньому інформаційному полі. Водночас на дуже важливій проблемі використання hate speech українськими журналістами акцентують не часто. Потрібно розуміти, що від називання терористами люди терористами не стають і що Україна не є унікальною країною поза світовим контекстом. Конфлікти відбувалися й відбуваються, у тому числі й у Європі. Тож потрібно дивитися на досвід західних медіа. Йдеться про те, щоб поінформувати, чи про те, щоб виховати ненависть? Якщо в медіа мета — виконати свій професійний обов'язок, інформувати про те, що відбувається в країні, то тоді треба застосовувати не забарвлену емоційно лексику. Це вимога до інформаційних жанрів. Довіра до медіа прямо пов'язана з тим, надають журналісти достовірну інформацію своїй аудиторії чи ні.

*Валерій Іванов, професор КНУ імені Тараса Шевченка,
президент Академії Української Преси*

- Прокоментуйте думку автора. Які основні твердження можна виокремити щодо подолання мови ворожнечі? Які поради ви можете надати, щоб протистояти мові ворожнечі?

Тема 4.

Критичне сприйняття та протидія маніпуляціям мас-медіа

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Об'єднайтеся у чотири групи. Уявіть, що у вашій школі сталася подія — для вчителів ввели обов'язкову форму одягу. Ви маєте поширити цю інформацію. Подумайте, як би ви її представили, виступаючи в ролі: *1 група* — вчителів; *2 група* — учнів; *3 група* — батьків; *4 група* — журналістів. Презентуйте свої повідомлення. Обговоріть у спільному колі. Ці повідомлення різні чи однакові? Чому так? Про що свідчить різне представлення однієї події?

§ 35 ДОСТОВІРНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ В МАС-МЕДІА. КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕДІАТЕКСТІВ

Норми подавання інформації прописані в Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Законі України «Про телебачення і радіомовлення», Цивільному кодексі України тощо.

- 1. Баланс думок і точок зору** — вимагає представляти в матеріалі думку всіх, без винятку, зацікавлених сторін та незалежну експертну оцінку. Лише тоді аудиторія дістає повну картину й має досить інформації для власних висновків.
- 2. Оперативність подачі інформації** — вимагає подавати будь-яку інформацію вчасно, максимально повно і в найбільш якісному вигляді.
- 3. Достовірність (посилання на джерела)** — означає якісну перевіреність кожного факту в компетентних щодо цього факту джерелах та посилання на них.
- 4. Відокремлення фактів від коментарів та оцінок** — вимагає подання фактів та авторських думок із чітким посиланням на автора. Також чіткого позначення вимагає власна думка, яку варто подавати так: «особисто я вважаю», «на думку автора цієї статті» тощо. Аудиторія має чітко розуміти, що певна оцінка чи висновок не є завершеною істиною, а лише суб'єктивною думкою автора матеріалу.
- 5. Точність подачі інформації** — передбачає, що будь-який повідомлений факт відповідає реальному факту, а будь-яка думка цитується точно й без відриву від контексту.
- 6. Повнота представлення фактів та інформації по проблемі** — вимагає максимально повного набору фактів і думок, що містяться в компетентних джерелах.

Тема 5.

Інтернет

§ 36 ЦИФРОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ. ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ

Facebook — це потужна платформа комунікації та новинний портал, де публікуються новини — як особисті, так і місцеві, національні, світові різних напрямів. *Instagram* базується на обміні фотографіями й короткими відео. *Twitter* — платформа новин, думок, відгуків, реакцій, коментарів офіційних позицій як пересічних людей, так і відомих лідерів думок та чиновників. Більшість актуальних новин тут проходить масове обговорення, що впливає на суспільні настрої. *LinkedIn* — соціальна мережа для пошуку і встановлення ділових контактів і професійних зв'язків.

Експерти «Медіа сапієнс» у статті «Безпека в соціальних мережах — етика поведінки в Інтернеті» дають такі поради щодо того, як уникнути атак на віртуальну особистість:

- При реєстрації в соціальній мережі уважно прочитайте її політику конфіденційності, а не просто ставте галочку «я згоден(на)». В угоді користувача має бути чітко прописано, які саме дані соцмережа збирає про вас, як зберігає, як обробляє й кому може передавати. Зверніть увагу на наявні засоби контролю

за безпекою вашого профілю, чи є можливість відновлення пароля, чи є прив'язка до мобільного телефону, чи можна налаштувати приватність своєї сторінки та обмежити її перегляд. З'ясувати, чи існує на сайті контроль контенту, який публікується його користувачами. Не користуйтеся багатьма мережами, це збільшує ризик втрати конфіденційності. Створіть складний пароль, без жодних персональних даних, на зразок імені або дня народження, і відповідь на контрольне запитання повинні знати тільки ви. Налаштуйте приватність профілю — хто має доступ до вашої інформації. Не відкривайте невідомих листів або повідомлень, не перевіряйте їх. Не додавайте у друзі невідомих людей. Добре проаналізуйте інформацію, яку ви поширюєте у профілі, бо видалити її майже неможливо.

- Перевіряйте інформацію, яку вам пропонують, ніколи не діліться своєю персональною інформацією, яку може бути використано проти вас чи ваших близьких. З обережністю ставтеся до пропонованих ігор, додатків, доповнень тощо, вони можуть бути спрямовані на крадіжку особистих даних. Якщо вашу сторінку все ж зламали, у жодному разі не виконуйте ніяких інструкцій, не вводьте своїх даних, не встановлюйте додатків, не натискайте кнопок. Просто закрийте браузер. Змініть пароль облікового запису та перевірте ПК антивірусом. Якщо сторінка заблокована або розсилає спам — зверніться до адміністрації ресурсу та повідомте своїх друзів про те, що вас зламали.
Д ж е р е л о : http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/bezpeka_v_sotsialnikh_merezhakh_etika_povedinki_v_interneti/

Дотримання прав людей та молоді онлайн

Діти й молоді люди є активними користувачами Інтернет.

Вони мають право на активну участь у створенні та використанні його продукту.

Діти й молодь мають право на особливий захист і консультування під час користування Інтернетом, що забезпечує особливий захист від втручання в їхнє фізичне, розумове та моральне благополуччя.

Вони мають право на вільне вираження своїх поглядів та участь у житті суспільства.

Їм має забезпечуватися отримання інформації зрозумілою мовою та навчання безпечного користування Інтернетом, зокрема щодо захисту приватного життя.

Варто пам'ятати, що контент, поширюваний користувачем або іншими про користувача, якщо він завдає шкоду гідності, безпеці, приватному життю, має бути видалений згідно із запитом користувача.

Діти й молодь мають право на отримання чіткої інформації про те, який онлайн-контент і поведінка є незаконними (наприклад, домагання в Інтернеті).

Вони мають бути захищені від сексуальної експлуатації та насильства, інших форм кіберзлочинності. Також вони мають право на освіту, яка запобігає подібним загрозам.

Правовий захист у разі обмеження або порушення прав і основоположних свобод можна отримати, не лише вдаючись до судових засобів, а й безпосередньо від інтернет-провайдерів, органів державної влади та національних правозахисних органів.

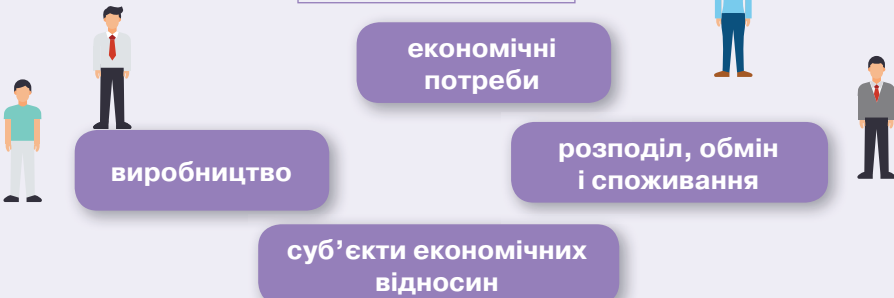

Розділ VI. ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯН І ДЕРЖАВИ В ДОСЯГНЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Тема 1. Соціальні цілі економіки

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Ви чули про таку подію, як «чорна п'ятниця», і що саме? Чи брали ви участь у такій акції? Подумайте, хто зацікавлений у такій акції. Як маркетингова служба готується до такої акції? У чому її позитивні й негативні сторони та яких сфер життя людини стосується ця акція?

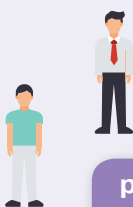

Тема 2.

Сталий розвиток

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

обмеженість
ресурсів

раціональне й ефективне
використання

збереження
довкілля

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

У липні 2017 р. на земній кулі мешкало більше ніж 7,5 млрд людей, а до 2025 р., за оцінками вчених, ця цифра збільшиться до 10 млрд. Тільки уявіть, скільки необхідно їжі та одягу, чистої води й електрики, будинків, транспортних засобів і багато чого іншого, щоб задовільнити потреби такої шаленої кількості людей, яка продовжує зростати! Та, на жаль, ресурси, якими може забезпечити нас наша рідна планета, не є невичерпними. Поміркуйте, що робити з означеною проблемою. Як забезпечити гармонійний розвиток людства за умов дефіциту ресурсів, яких стає все менше?

§ 38 РАЦІОНАЛЬНЕ Й ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

Бюро корисної інформації

За підрахунками вчених, протягом усієї історії розвитку людства втрачено понад 20 млн км² оброблюваних земель.

Унаслідок видобувної діяльності змінюються рельєф земної поверхні та ландшафти: за останні 150 років гірничі роботи призвели до утворення відвалів об'ємом 100 км³ і кар'єрів об'ємом 40–50 км³.

Щорічно для різних видів водоспоживання використовується 2,6–3 тис. км³ прісної води. Зростають обсяги стічних вод різного ступеня очистки, які скидаються в ріки та водойми, змінюючи їх якісний склад та порушуючи екологічну рівновагу. Загальний обсяг водозабору у світі становить приблизно 15 % повного річкового стоку. Великі обсяги води використовуються безповоротно, а відпрацьовані та забруднені води скидаються у природні водні джерела.

Спалювання мінерального й органічного палива призводить до порушення балансу кисню в атмосфері. Зі зростанням видобутку палива на 5 % за рік вміст вільного кисню в атмосфері через 160 років знизиться на 25–30 % і досягне критичної для людства величини.

Істотних змін зазнали біологічні ресурси. У XX ст. щорічно зникав один вид біоти на рік, тимчасом як до появи людини на Землі зникав один вид на 100 років. Відбувається збіднення генетичного потенціалу окультурених рослин і тварин.

Щорічно зводиться понад 11 млн га лісів. Зі збереженням таких темпів у найближчі 30 років ліси повністю зникнуть на площі, яку можна порівняти з площею території Індії.

Джерело: Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. — 2 вид. — К., 2011.

• Про що свідчать наведені дані? На вашу думку, яких наслідків можна очікувати у зв'язку зі зменшенням та виснаженням екологічних ресурсів?

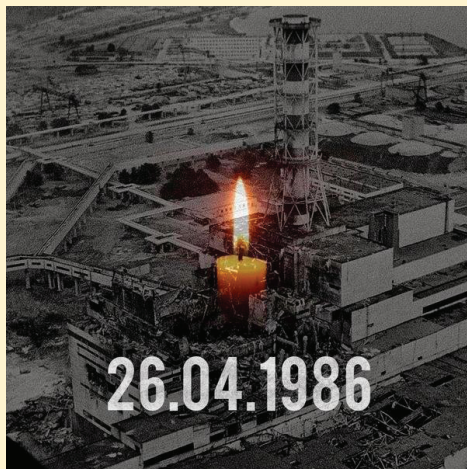

Бюро корисної інформації

Чорнобильська катастрофа

Чорнобильська АЕС, розташована за 110 км на північ від Києва, збудована у 1976 р. 26 квітня на четвертому реакторі пролунало два вибухи. Причина катастрофи — перегрівання реактора й накопичення великої кількості газів, що з'явилися під час неконтрольованої реакції. Унаслідок катастрофи в довкілля потрапило 7 т ядерного палива. Сумарна радіація ізотопів, викинутих у повітря, становила 50 млн кюри, що в 30–40 разів більше, ніж під час вибуху в Хіросімі 1945 р.

На ліквідацію наслідків вибуху було мобілізовано 600 тис. осіб з усього тодішнього Радянського Союзу. Наслідки аварії на Чорнобильській АЕС ліквідують досі. 29 листопада 2016 р. було побудовано новий саркофаг (арку). Споруда прослужить 100 років і дасть змогу розібрати реактор, а потім «поховати» його частини. Це насправді унікальний об'єкт: 110 м заввишки, 257 м завширшки, 164 м завдовжки. Це найбільша у світі рухома конструкція, яка коли-небудь будувалася людством. Коаліція на підтримку України з 28 країн збрала більше \$1,417 млн для того, щоб її побудувати разом з Україною.

Джерело: <https://www.5.ua/ukrayina/chornobylska-katastrofa-iaku-my-ne-znaly-5-malovidomykh-faktiv-pro-vseshitno-vidomu-trahediiu-144091.html>

- До якого типу катастроф належить Чорнобильська аварія — природних чи техногенних? Назвіть, які ще вам відомі техногенні катастрофи в Україні та світі. Яким чином, на вашу думку, їм можна запобігти?

Ідеї для дослідження

ПРОБЛЕМА ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

На сьогодні (17 червня 2016р.) в Україні накопичилося близько 36 млрд тонн сміття, з яких 1,6 млрд — токсичні та вкрай небезпечні відходи (елементи живлення, люмінесцентні лампи, інше). У країні існує лише чотири сміттєспалювальних заводи, з яких працює лише один.

В Україні немає жодного заводу із сортування та комплексної переробки побутових відходів.

Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/17/infografika/ekonomika/skilky-v-ukrayini-nakopychylosya-smittya-shho-z-nym-robyty-dali>

§ 39 СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Зв'язки сталого розвитку

На шляху до реалізації сталого розвитку в Україні передбачається переорієнтація експорту від сировини та продуктів первинної переробки на продукти та послуги з високим ступенем доданої вартості. В основу економічного зростання буде покладено модель «зеленої» економіки, а заходи з енергозбереження та застосування енергоефективних практик суттєво знизять енергоємність валового внутрішнього продукту. Розвиток альтернативних екологічно чистих джерел енергії дасть змогу скоротити використання традиційних технологій і суттєво зменшити викиди парникових газів в атмосферу.

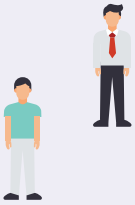

Тема 3.

Ринкова економіка

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

принципи ринкової економіки

конкуренція

державні видатки

попит і пропозиція

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Хмельницький ринок

Нью-Йоркська фондова біржа

Що поєднує ці два зображення? Які процеси тут відбуваються?
Хто бере участь у цих процесах?

§ 40 ПРИНЦИПИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ. КОНКУРЕНЦІЯ. ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ. РИНКОВА ЦІНА

Бюро корисної інформації

«Найтвердіша» валюта світу: кам'яні гроші острова Яп. На заході архіпелагу Каролінських островів у Мікронезії лежить острів Яп, відомий як Острів кам'яних грошей. Офіційною валютою тут вважаються раї — кам'яні брили, розкидані по всьому острову. Це диски з вапняку, розмір яких інколи доходять аж до трьох метрів, середньою товщиною 50 см і вагою 4 тонни.

Їх виготовляли в печерах далекого острова Палау, а тоді човнами доставляли на Яп. В отвір у центрі встромляли палю, щоб диск можна було донести до човна. Як же обмінювалися такими величезними «монетами»? Під час укладання угоди їх нікуди не рухали, а новий власник лише робив на них свою позначку. Усі мешканці добре знають, кому належать раї, і навіть не намагаються викрасти їх. У 1960 р. один іноземний банк придбав одну кам'яну монету. Вона перебувала в обігу майже сто років, багато разів переходила з рук у руки, але ні разу не змінила місця розташування, а жодну угоду не було зафіксовано на папері.

Джерело: <https://topvoyager.com/kamennyye-dengi-ostrova-yap-samaya-tyazhelaya-valyuta-v-mire/>

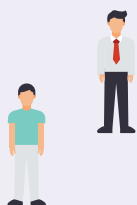
- Поміркуйте, чому такі не зовсім зручні гроші використовувалися протягом тривалого періоду часу. Які ще види оригінальних грошей ви знаєте, як гроші еволюціонували сьогодні? Чому у світі існує безліч різноманітних грошей? Чи не було б зручніше користуватися однією валютою?

Тема 4. Економіка домогосподарства

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

бюджет домогосподарств

права споживачів

раціональне споживання

доходи, витрати, заощадження

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що домогосподарка чи домогосподар — це людина, яка не працює? Чому у вас така думка? Аргументуйте свою думку. Як ви вважаєте, чи мають домогосподарства вплив на розвиток економіки і який?

§ 41 ДОМАШНЄ ГОСПОДАРСТВО. БЮДЖЕТ ДОМОГОСПОДАРСТВ

До *землі* відносять всі види природних ресурсів, які використовуються у процесі виробництва: сільськогосподарські угіддя, вода, надра, ліси, тощо. *Капітал* включає кошти та всі засоби виробництва — машини, механізми, обладнання, приміщення і будівлі, що використовуються для виробництва інших речей. *Праця*, тобто трудові ресурси — це всі знання, навички, фізичні та інтелектуальні здібності, які людина використовує в роботі. Якість роботи визначається рівнем освіти, культурою, цінностями людини, здатністю вчитися впродовж усього життя. Ці якості формуються в сім'ї, починаючи від самого дитинства, а отже, якість робочої сили визначається домогосподарством.

Особистий дохід — це сума таких складників:

Дохід від трудової діяльності — включає доходи членів домогосподарства, які працюють за наймом, доходи від підприємницької діяльності, гонорари, тощо.

Дохід від активів — це дохід від власності, включає проценти на банківські внески, дивіденди, ренту.

Соціальні трансферти — доходи, отримані в результаті перерозподілу сукупного доходу. Це різноманітні субсидії, стипендії, пенсії тощо.

Витрати домогосподарства діляться на такі групи:

- **споживчі витрати**, тобто на купівлю продуктів харчування, товарів та послуг (одягу, взуття, оплату житла, комунальних послуг, побутової техніки; витрати на охорону здоров'я, транспорт, зв'язок, дозвілля, освіту тощо);
- **заощадження**, тобто накопичення грошових активів, поповнення банківського рахунку, придбання акцій, недержавні пенсійні фонди тощо;
- **інші витрати**, що не використовуються для споживання, тобто допомога родичам та іншим особам, витрати на ведення підсобного господарства тощо.

§ 42 ПОНЯТТЯ ПРО РАЦІОНАЛЬНЕ СПОЖИВАННЯ. ПРАВА СПОЖИВАЧІВ

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ

1. Захист споживачів від шкоди їхньому здоров'ю та безпеці.
2. Сприяння економічним інтересам споживачів і захист цих інтересів.
3. Доступ споживачів до інформації, необхідної для компетентного вибору відповідно до потреб і індивідуальних запитів.
4. Просвіта споживачів.
5. Наявність ефективних процедур розгляду скарг споживачів.
6. Свобода створювати споживчі та інші відповідні групи або організації, можливість для таких організацій висловлювати свою точку зору в процесі ухвалення рішень, які стосуються їхніх інтересів.

Закон України «Про захист прав споживачів» містить визначення більшості термінів споживчого законодавства. Згідно із цим законом, «споживач — фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника». Виробником вважається не лише суб'єкт господарювання, який виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготівника такого товару на замовлення, а й той, що імпортує товар.

Самозахист. У разі неналежної якості продукції або недостовірності наданої інформації споживач може безпосередньо звернутися до виробника або продавця з вимогою замінити таку продукцію, провести її гарантійний ремонт, або, якщо це неможливо, повернути сплачені кошти.

Захист прав споживачів державними організаціями. За такий захист відповідає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів разом зі своїми територіальними організаціями. Служба проводить перевірки суб'єктів господарювання на підставі обґрунтованого звернення фізичної особи про порушення її законних прав.

Захист прав споживачів органами місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування розглядають звернення споживачів, реагують на них, консультують громадян з питань захисту прав споживачів. Вони можуть тимчасово призупинити продаж продукції неналежної якості або вдатися до інших заходів, аж до подання судових позовів щодо захисту прав споживачів.

Судовий захист прав споживачів. Звернутися до суду для захисту можуть як самі споживачі, так і державні органи та неурядові організації.

Захист прав споживачів неурядовими організаціями. Неурядові організації, які опікуються захистом прав споживачів, допомагають громадянам відстояти права споживачів у суді та виконують аналітичну й просвітницьку діяльність.

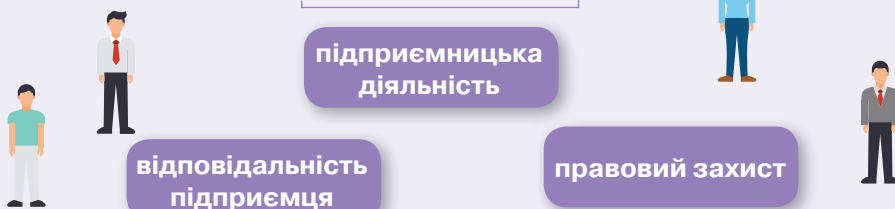

Тема 5.

Підприємництво

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Чи доводилося вам чути вислів «підприємлива людина»? У зв'язку з чим такий вислів було вжито? Що для вас означає «підприємлива людина»? Якими якостями, на вашу думку, вона повинна володіти?

§ 43 ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ БІЗНЕСУ

ПІДПРИЄМНИЦТВО				
Виробниче	Комерційне	Посередницьке	Фінансове і Страхове	Консультаційне
Виробництво товарів і послуг здійснюється підприємствами, що виготовляють різноманітну продукцію, виконують будівельні, ремонтні й інші роботи, надають побутові, консультативні, інформаційні та інші послуги, створюють духовні блага (заводи й фабрики, перукарні й кав'ярні тощо)	Продаж предметів споживання та засобів виробництва (різноманітні крамниці та шопінг-моли, підприємства роздрібно́ї та гуртової торгівлі тощо)	Виникає, коли виробник з певних причин не може сам продати свій товар або коли замовник хоче знайти підрядника для виконання певних робіт (роботи ріелтора, який допомагає орендувати або купити помешкання, або компаній, що допомагають здобути освіту за кордоном тощо)	Об'єктом виступають грошові ресурси. Ним займаються різноманітні банки, фондові біржі тощо. Особливою формою такого підприємництва є страхові компанії, що здійснюють страхування майна та життя, вкладаючи отримані кошти в державні цінні папери або акції інших компаній	Платна консультація різних видів діяльності. Напрями консультаційних послуг: загальне управління, адміністрування, фінансове управління, управління кадрами, маркетинг, виробництво, інформаційна технологія, спеціалізовані послуги

Соціальна відповідальність

Підприємцві

- довіра
- репутація

Суспільству

- покращення економіки
- поліпшення довкілля
- адресна допомога

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Внутрішня — політика підприємства щодо власного персоналу; передбачає: розвиток людського потенціалу, підвищення кваліфікації, стабільність виплати заробітної плати, безпеку на робочому місці, забезпечення медичного та соціального страхування працівників, підтримка командного духу, створення здорової атмосфери, соціальну допомогу тощо

Зовнішня — спрямована на зовнішнє суспільство і включає такі ділові практики, як дотримання чинного законодавства, сплата податків, охорона довкілля, випуск якісної продукції, тобто відповідальність перед споживачем, сюди входить також спонсорство та різноманітні благодійні проекти

Господарський кодекс України визначає такі загальні гарантії прав підприємців:

- 1) рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів;
- 2) недоторканність майна, захист майнових прав підприємця;
- 3) відшкодування підприємцю збитків, завданих унаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування його майнових прав.

Для здійснення цих гарантій існують різні **форми захисту прав підприємців**, які можна розділити на такі групи:

- захист права власності;
- підтримання конкуренції, недопущення недобросовісної конкуренції, обмеження монополій;
- антидемпінгові процедури з метою підтримки вітчизняного виробника.

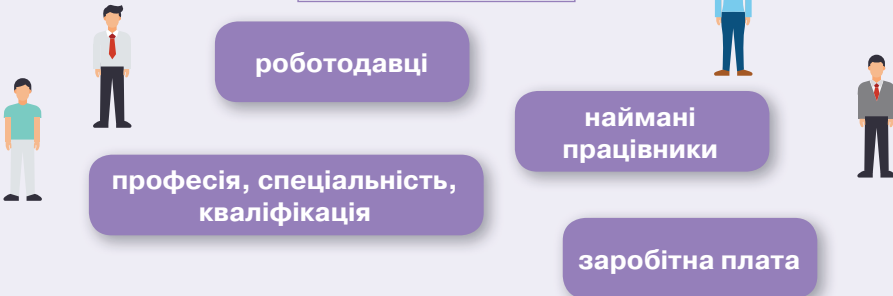

Тема 6.

Ринок праці

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

З уроків історії пригадайте, яка роль праці в еволюції людства. Чому праця є важливою складовою частиною життя людини? Як питання праці регулюється в суспільстві?

§ 44 УЧАСНИКИ РИНКУ ПРАЦІ. ПРОФЕСІЇ. ЗАРОБІТНА ПЛАТА

Умови ефективного функціонування ринку праці включають:

- самостійність і незалежність продавця та покупця робочої сили;
- відносини між працедавцями й найманими працівниками — це угоди між рівними партнерами;
- наймані працівники активно конкурують за право зайняти робоче місце, а роботодавці — за залучення робочої сили необхідної кваліфікації.

Бюро корисної інформації

РЕЗЮМЕ

Прізвище, Ім'я, По батькові

Вік:

Місто проживання:

Сімейний стан:

Контактний телефон:

e-mail:

Посада:

Мета

Опишіть мету отримання посади та пошуку роботи

Досвід роботи

- **Назва компанії:** укажіть назву компанії, де Ви працювали, місто, країну

Посада: укажіть посаду

Період роботи: дата початку роботи — дата звільнення

Обов'язки:

Чим доводилося займатись на цій посаді

Освіта

- **Навчальний заклад:** укажіть назву навчального закладу, місто, країну

Ступінь: укажіть ступінь

Назва спеціальності: укажіть назву

Період навчання: дата початку навчання — дата закінчення

Уміння та навички

- Знання певної специфіки
- Професійні знання й досвід
- Проходження тренінгів, навчання. Професійні сертифікати — укажіть якщо є
- Знання закордонних мов. Укажіть рівень володіння
- Комп'ютерні навички

Додаткова інформація

- Особисті якості
- Водійські права
- Закордонний паспорт
- Рекомендації

Дата

- Обговоріть, які, на вашу думку, пункти резюме найбільше впливають на вибір працедавця? Чому самі ці пункти? Які положення до резюме додали б ви?

Мовою документів

Зі статті 3 Закону України «Про оплату праці»:

Мінімальна заробітна плата — це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. [...] Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників, за будь-якою системою оплати праці.

- Обговоріть роль держави у формуванні заробітної плати. Чому держава має встановлювати мінімальну заробітну плату?

Тема 7.

Лобіювання інтересів та корупція

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

лобізм

корупція

причини і наслідки корупції

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Прочитайте цитату: «Корупцію слід рішуче поборювати. Вона є злом, що ґрунтується на ідолопоклонстві грошам, яке раниць людську гідність», — таке повідомлення Папа Франциск опублікував через Твіттер у суботу, 9 грудня 2017 р., в Міжнародний день боротьби з корупцією, що відзначається під егідою ООН.

Прокоментуйте вислів Папи Франциска. На вашу думку, що стало причиною такої публікації? На скільки такий заклик є актуальним? Про що свідчить відзначення Міжнародного дня боротьби з корупцією?

§ 45 ПОНЯТТЯ ЛОБІЗМУ. СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ

У XVII ст. «лобі» називали вестибюль у будинку Палати громад парламенту Великої Британії. На відміну від зали, де проходили голосування й куди могли потрапити лише депутати, до лобі дозволяли заходити й іншим особам. Саме там вони могли зустрітися з депутатами, щоб обговорити важливі для них питання й таким чином вплинути на рішення парламенту.

Бюро корисної інформації

За певних умов хабарництво в Німеччині було цілком легальним аж до 2002 р. Мало того, хабар можна було навіть відняти від суми коштів, на яку нараховувався податок. Цим правилом рідко хто користувався, адже щоб це зробити, необхідно було назвати імена особи, що дала хабар, та особи, що його взяла.

Джерело: <https://www.csmonitor.com/Business/2014/0214/Top-12-weirdest-tax-rules-around-the-world/Germany-tax-deduction-on-bribes>

- Поміркуйте, чому така практика не стала ефективною. До яких наслідків може призвести така практика?

Щорічний обсяг хабарів на планеті оцінюється в 1 трлн доларів. При цьому світова економіка втрачає ще 2,6 трлн доларів у зв'язку з корупційною діяльністю. За даними Програми розвитку ООН (ПРООН), у країнах втрати, пов'язані з корупцією, перевищують обсяги офіційної допомоги на цілі розвитку в 10 разів.

Джерело: https://dt.ua/WORLD/schorichno-u-sviti-na-habari-vitrachayut-1-trln-oon-262928_.html

- Проаналізуйте наведені дані. Поясніть, про що вони свідчать.

Мовою документів

3 Преамбули Конвенції ООН проти корупції 2003 р.:

Держави-учасниці цієї Конвенції,

будучи стурбованими серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права,

будучи стурбованими також зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів,

будучи переконаними в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн...

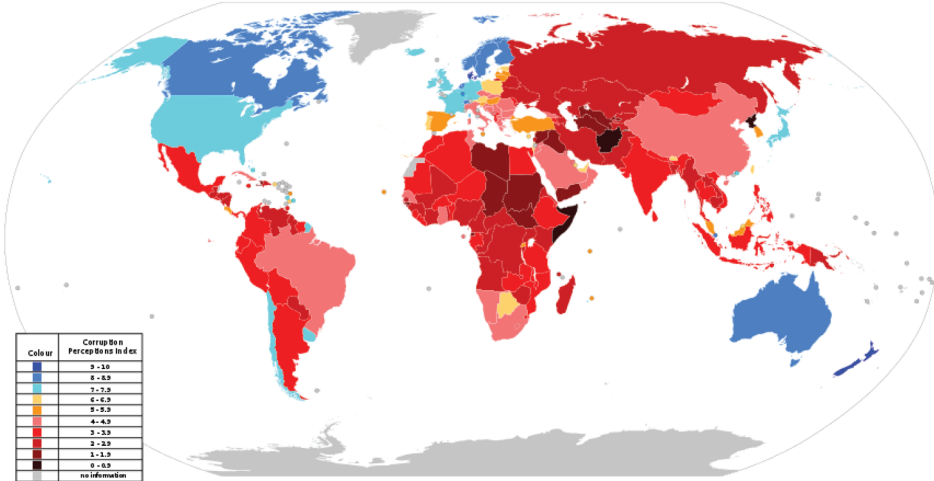
будучи переконаними в тому, що незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права...

- Прочитайте витяг з документа. Складіть перелік й обговоріть причини його прийняття. Яка мета цього документа?

Ідеї для дослідження

Мапа індексу сприйняття корупції – 2016
(за матеріалами «Трансперенсі Інтернешл»)

ФОРМИ КОРУПЦІЇ

Хабарництво	Кумівство	Зловживання владою або посадовим становищем
це сплата певної суми або надання подарунку чи послуги посадовцеві за отримання контракту або певної послуги, щоб пришвидшити вирішення певного питання, дістати послугу належної якості тощо. Хабарництво може бути активним, коли особа сама пропонує хабар, або пасивним, коли від особи вимагають хабар	коли, наприклад, посадовці признають своїх друзів чи рідних на впливові посади, допомагають їм отримати вигідні контракти або доступ до певних ресурсів тощо	перевищення повноважень влади з метою задоволення корисливих інтересів, наприклад розтрата, тобто задоволення власних потреб державним коштом та розкрадання, тобто умисне незаконне привласнення державного майна

§ 46 КОРУПЦІОГЕННІ РИЗИКИ. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА ПОЛІТИЦІ. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Бюро корисної інформації

Ставлення до корупції населення України (за даними загальнонаціонального опитування населення України, проведеного з 18 вересня по 3 жовтня 2017 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс»).

Сфери, де, на думку населення, найбільше розповсюджена корупція

Майже половина громадян схильні виправдовувати хабарі

Чому, на думку громадян, люди дають хабарі?

Джерело: <http://dif.org.ua/article/koruptsiya-u-povsyakdennomu-zhitti-ukraintsiv-za-shcho-daemo-khabari-komu-i-chomu345654>

• Уважно ознайомтеся з матеріалами опитування. Прокоментуйте наведені цифри. Про що вони говорять? Дайте власну оцінку наведеної ситуації.

Як показало опитування, проведене восени 2017 р. Фондом «Демократичні ініціативи», 80 % населення нашої держави вважають корупцію досить серйозною або навіть найбільш серйозною проблемою в Україні, і лише 2 % населення певні, що проблема корупції надумана.

Між тим, за оцінками американських політологів, зниження індексу корупції на 2,4 пункта (за шкалою від 1 до 10) пов'язують із чотиривідсотковим зростанням темпу росту ВВП на душу населення, а зростання рівня корупції на 0,78 пункта призводить до вражаючого падіння рівня росту доходів серед бідних — 7,8 % на рік.

Джерело: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/lipset-lenz.htm>

Антикорупційне законодавство України

- Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року;
- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 року;
- Закон України «Про прокуратуру» (в частині утворення та діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) від 14.10.2014 року;
- Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 08.10.2015 року;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення прозорості у сфері відносин власності з метою запобігання корупції» від 14.07.2015 року.

Бюро корисної інформації

Система державних закупівель ProZorro — ініціатива громадянського суспільства.

Система ProZorro створена 2014 р. За оцінками експертів, на той момент Україна щорічно втрачала близько 60 млрд грн на рік. Перехід на електронну систему мав підвищити прозорість державних закупівель. Розробкою системи займалася міжнародна організація «Трансперенсі Інтернешнл». У грудні 2015 р. система «ProZorro» та авторські права на систему «передані народу України (державі)». Система була запущена 12 лютого 2015 р. З 1 серпня 2016 р. система ProZorro стала обов'язковою для всіх органів влади, як центральних, так і для місцевих, великих комунальних і держпідприємств та природних монополістів тощо, які використовують кошти платників податків. У 2016 р. система ProZorro здобула найвищу міжнародну нагороду в сфері закупівель World Procurement Award 2016, а також була визнана переможцем третьої щорічної премії ініціативи в галузі відкритого врядування OpenGovernmentAward 2016.

Як повідомляла «Економічна правда» від травня 2017 р., загальна економія за завершеними закупівлями, що здійснювалися через ProZorro, перевищила 16,7 млрд грн (<https://www.epravda.com.ua/news/2017/05/13/624777/>). Сума економії — це різниця між очікуваною вартістю закупівлі та сумою коштів, що фактично перерахована з бюджету на рахунок постачальника товару чи послуг. Доступ до статистики та результатів закупівель мають усі громадяни України.

- Обговоріть, яка роль ProZorro в боротьбі з корупцією та в розвитку демократії.

ProZorro 2 роки

Результати роботи ProZorro за два роки

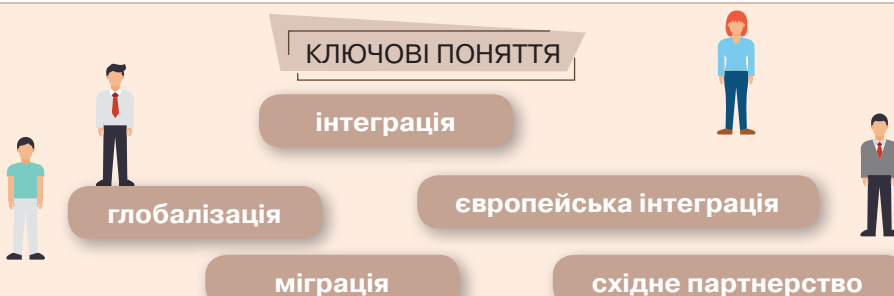
Розділ VII.

УКРАЇНА, ЄВРОПА, СВІТ

Тема 1.

Інтеграція та глобалізація

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

На думку канадського філософа й медіадослідника Маршалла Маклуена, людство досягло тієї стадії розвитку, в основі якої лежить повна взаємозалежність усіх людських груп, націй, культур та релігій. Тепер людство перебуває в одній зоні тісної взаємодії: будь-яка подія на будь-якому континенті одразу ж здійснює вплив на добробут і поведінку людей на всіх інших континентах, із чого й випливає, що всі нації та всі співтовариства, пов'язані між собою тісною мережею взаємозв'язків, ніби проживають у «єдиному селі». Такі процеси багаторазово зменшують світ, перетворюючи його на «глобальне село».

На чому базується така думка дослідника?
Чи погоджуєтесь ви з нею? Наведіть аргументи,
які підтверджують чи спростовують думку Маклуена.

**§ 47 ІНТЕГРАЦІЯ Й ГЛОБАЛІЗАЦІЯ.
ВИТОКИ Й ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

ВИМІРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Політичний — глобалізація наднаціональних політичних процесів, інтернаціоналізація політичного життя та ухвалення політичних рішень, міжнародні політичні організації, світові війни, тероризм

Економічний — глобалізація виробництва, торгівлі, послуг, фінансових потоків тощо

Культурний — уніфікація символів і моделей споживання (наприклад, макдоналдизація, джинсова мода), утворення міжкультурних синтезів та гібридів, утворення світової літератури, світового мистецтва тощо

Екологічний — глобальне руйнування довкілля та об'єднання зусиль заради вирішення глобальних проблем

Інформаційно-технічний — обмін інформацією і знаннями у світовому масштабі, через Інтернет та інші способи зв'язку

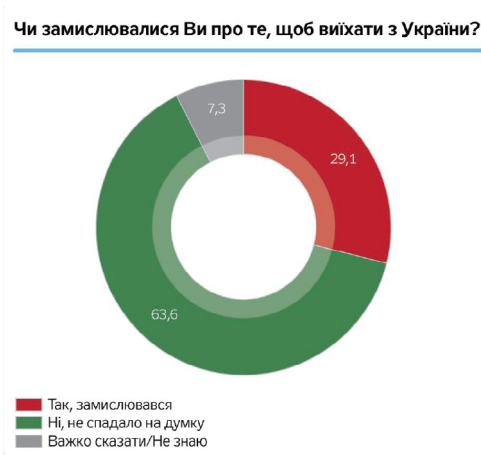
Соціальний — процес перебудови суспільств у інші форми, утворення наднаціональних зв'язків і взаємодії

§ 48 МІГРАЦІЯ. ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА. СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО

На думку дослідників, протягом наступних десятиріч міграційні процеси у світі будуть посилюватися та ускладнюватися, причому проблеми викликає не саме переміщення великої кількості людей, а перенесення відмітних культурних зразків і типів поведінки у зростаючих масштабах. Така ситуація викликана цілою низкою причин, серед яких — щораз більше майнове розшарування між населенням багатших країн Заходу й бідніших країн Півдня та Сходу, старіння й скорочення населення розвинених країн.

Бюро корисної інформації

27 січня «Дзеркало тижня», з посиланням на результати опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, повідомляє: «Кращого життя шукають в основному жителі маленьких містечок, 34,5 % яких замислюються про від'їзд, за ними готовий піти кожен третій житель великих міст (від 100 до 500 тис. населення), 30 % городян напівмільйонників і мільйонників поглядають у бік кордону, 26 % — готові покинути село, 25 % — селище», — повідомляє ЗМІ. При цьому з тих, хто мають намір покинути Україну, 55 % — молоді люди у віці від 18 до 29 років; 44 % — від 30 до 39 років; 33 % — 40–50-річні. З тих, хто готовий виїхати, 40 % — люди з вищою освітою; 27,6 % — із середньою спеціальною; 23,2 % — із середньою та 17,8 % — з неповною середньою освітою.

Джерело: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/3933814-kozhen-tretii-ukrainets-khoche-vyikhaty-z-krainy-opytuvannya>

- Проаналізуйте наведені дані. Які ви можете зробити прогнози для України?

Тема 2.

Міжнародні відносини та міжнародне право

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Поміркуйте над тезою: «Оскільки війна починається в розумі людей, то в розумі людей повинні бути створені захисні механізми миру» (Статут ЮНЕСКО). Чи може ця теза уособлювати філософію міжнародних відносин?

§ 49 МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ОСНОВНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

СПІВПРАЦЯ через двосторонні або багатосторонні угоди, участь у роботі різноманітних міжнародних організацій. Найбільш перспективний напрям міжнародних відносин, сприяє розвитку держав, стабільності та миру у світі

СУПЕРНИЦТВО передбачає мирну конкуренцію між державами за реалізацію власних інтересів. Можливе як між країнами, які співпрацюють і перебувають у відносинах партнерства, так і між країнами, що конфліктують між собою

КОНФЛІКТИ: коли протиріччя між інтересами держав неможливо врегулювати. Можуть виражатися в розриванні угод, дипломатичних відносин, економічній блокаді або санкціях, а інколи й у крайніх формах — терористичних актах та військових діях

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА РЕГУЛЮЮТЬ РІЗНОМАНІТНІ МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІДНОСИНИ:

- двосторонні та багатосторонні відносини між державами;
- відносини між державами та міжнародними міждержавними організаціями;
- відносини поміж міжнародними міждержавними організаціями;
- відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права тощо.

ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА:

- загальні та спеціальні міжнародні конвенції, що встановлюють правила, безумовно визнані державами;
- обов'язкові нормативні резолюції міжнародних організацій;
- міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної правовою нормою;
- загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;
- судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм.

Безпосередні учасники збройного конфлікту поділяються на *комбатантів*, тобто тих, хто воює, і *некомбатантів*, тобто тих, хто не воює. Комбатанти — це особовий склад збройних сил держави, який бере безпосередню участь у бойових діях. Некомбатанти — це особовий склад, який перебуває у структурі збройних сил воюючої сторони, але не бере безпосередньої участі в бойових діях, — медичний персонал, духовенство тощо.

Мовою документів

Зі Статті 3 Конвенції про захист цивільного населення під час війни (Женева, 12 серпня 1949 року):

З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також з тими, хто вийшов з бою унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведатися гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії.

- З якою метою саме ця норма закріплена в міжнародному законодавстві? Чому її закріплення стало необхідним?

Тимчасове захоплення території або частини території однієї держави збройними силами іншої без отримання суверенних прав на неї називають *окупацією*. Відповідно до положень IV Гаазької конвенції 1907 р., IV Женевської конвенції 1949 р. держава-окупант зобов'язана вживати всіх заходів для забезпечення порядку на захопленій території. Населення окупованої території зобов'язане підкорятися розпорядженням окупаційної влади, проте його забороняється примушувати до складання присяги на вірність державі, що окупує, до участі у військових діях, спрямованих проти їхньої країни, а також до надання відомостей про її армію. Під час окупації повинні поважати честь і життя цивільних осіб, їхня власність, релігійні переконання, родина. Держава, що окупує, зобов'язана постачати цивільне населення необхідним одягом, продовольством і санітарними матеріалами.

Стосовно *цивільних* осіб забороняється:

- чинити будь-які акти насильства, залякування або образи;
- застосовувати примусові заходи фізичного або морального порядку, зокрема, з метою одержання відомостей;
- застосовувати катування, тілесні покарання, проводити медичні дослідження тощо;
- застосовувати колективні покарання;
- захоплювати заручників;
- депортувати цивільне населення з окупованої території.

Іноземцям, які виявилися на території, що окупується, забезпечується право покинути її в короткий час.

Мовою документів

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року

Стаття 35. 1. У разі будь-якого збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим.

2. Заборонено застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань.

3. Заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу.

Стаття 76. 1. Жінки користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист, зокрема, від зґвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань.

Стаття 77. 1. Діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які потрібні дітям з огляду на їхній вік або з будь-якої іншої причини.

- На вашу думку, хто забезпечує дотримання норм, прописаних у додатковому протоколі? Хто та як може контролювати це питання?

§ 50

СИСТЕМА БЕЗПЕКИ.

УРЯДОВІ Й НЕУРЯДОВІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

ГОЛОВНІ ОРГАНИ ООН

Генеральна
Асамблея

Рада Безпеки

Секретаріат

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ (ДОПОМІЖНІ) ОРГАНИ ООН

Економічна Рада

Соціальна Рада

Міжнародний Суд

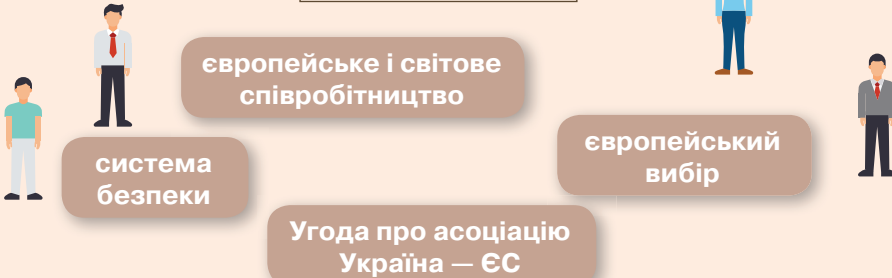

Тема 3.

Україна — член європейського та світового співтовариства

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Відомий американський дипломат Струоб Телботт схарактеризував незалежну Україну як ключовий елемент у новій Європі після холодної війни, зважаючи на її геополітичне становище та природні ресурси. Україна на європейському континенті займає п'яте місце за кількістю населення, друге — за розмірами території, а за економічними можливостями, інтелектуальним і науково-технічним потенціалом належить до найбільших розвинутих європейських держав. На вашу думку, який статус має Україна в Європі та світі? Яка роль належить їй у геополітичному просторі?

§ 51 СВІТОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

У Гельсінському заключному акті фіксувалися домовленості щодо взаємовідносин держав-учасниць та були закріплені такі принципи:

- суверенна рівність, поважання прав, притаманних суверенітету;
- незастосування сили або погрози силою;
- непорушність кордонів;
- територіальна цілісність держав;
- мирне врегулювання суперечок;
- невтручання у внутрішні справи;
- повага прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань;
- рівноправність і право народів розпоряджатися своєю долею;
- співпраця між державами;
- сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом.

Перелічені принципи мали важливе значення для стабілізації становища на європейському континенті, вони створювали досить сприятливі передумови для розширення й активізації міждержавної співпраці в економічній, науково-технічній, природоохоронній галузях.

Україна та ООН

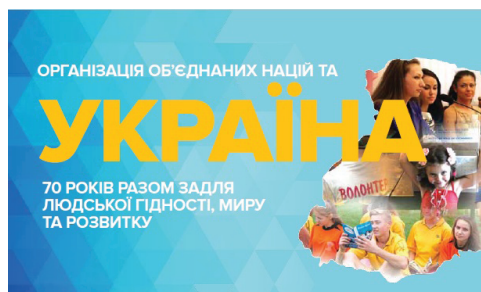
До розвалу Радянського Союзу ООН була чи не єдиною трибуною, з якої український народ міг звернутися до світового співтовариства. У 1945 р. Українська РСР стала однією з держав-засновниць ООН і зробила вагомий внесок у розробку Статуту організації.

Ідеї для дослідження

«70 років ООН в Україні»

До дня 70-річчя Організації Об'єднаних Націй Представництво ООН в Україні підготувало інформаційний матеріал, що висвітлює партнерство та співпрацю України з ООН.

Джерело: http://www.un.org.ua/images/documents/3602/Brochure%20on%20United%20Nations%20in%20Ukraine_UKR.pdf

- Поміркуйте, чи можна вважати діяльність ООН результативною для України? Аргументуйте свою думку.

Питання для обміркування

Пригадайте, які основні документи ООН з прав людини вам відомі.

Співпраця України з ОБСЄ

Відправною точкою у створенні ОБСЄ стало підписання в м. Гельсінкі Заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі, що проходила з 3 липня 1973 р. по 1 серпня 1975 р. за участю 33-х європейських держав, США і Канади. Заключний акт визнав засади співпраці держав у Європі та став довгостроковою програмою дій, спрямованою на будівництво єдиної, мирної, демократичної і процвітаючої Європи. До основних напрямів діяльності Організації увійшли питання, що стосуються безпеки, співробітництва в галузі економіки, науки, технологій і довкілля, а також у гуманітарній та інших сферах (права людини, інформація, культура, освіта).

Сьогодні ОБСЄ є найбільшою регіональною організацією, яка об'єднує 57 держав Європи, Центральної Азії та Північної Америки для розвитку політичного діалогу та співпраці у сфері безпеки в усіх її вимірах — військово-політичному, економіко-довкільному та гуманітарному.

Україна приєдналась до ОБСЄ в січні 1992 р., а в листопаді 2010 р. Рада Міністрів ОБСЄ одногослосно ухвалила рішення про головування України в ОБСЄ у 2013 р., що стало визнанням ролі нашої держави у зміцненні безпеки і стабільності як у європейському регіоні, так і за його межами.

Бюро корисної інформації

Серед пріоритетів діяльності України в ОБСЄ було:

- зміцнення потенціалу ОБСЄ як платформи для політичного діалогу та інструменту раннього попередження, запобігання конфліктам, врегулювання кризових і конфліктних ситуацій та постконфліктного відновлення;
 - відновлення дотримання Російською Федерацією основоположних принципів згідно з Гельсінкським заключним актом 1975 р. та зобов'язань у рамках ОБСЄ внаслідок військової агресії на Сході України, окупації та анексії АР Крим та м. Севастополь, засудження викрадення та незаконного утримування українських громадян у Росії;
 - посилення потенціалу ОБСЄ в боротьбі з транснаціональними викликами та загрозами безпеці (боротьба з виявами тероризму, незаконним обігом наркотиків, організованою злочинністю, протидія загрозам, що надходять з кіберпростору);
 - подальша розбудова та зміцнення в рамках ОБСЄ діалогу з питань енергетичної безпеки.
- Чому, на вашу думку, Україна обрала саме такі напрями як основні?

Основні напрями проектної діяльності Координатора:

- демократизація та належне управління;
- верховенство права та права людини;
- економіко-довкілля та військово-політична сфера.

§ 52 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Рада Європи (РЄ) була заснована 5 травня 1949 року, щоб досягти більшого єднання між її членами, для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їх економічному та соціальному прогресу. Головним завданням РЄ є координація законодавств країн-учасниць для забезпечення норм ліберальної демократії, які викладено в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (Європейська конвенція з прав людини). До Ради Європи входять 47 держав (усі європейські країни, за винятком Білорусі). Головними статутними органами Ради Європи є Комітет міністрів та Парламентська асамблея.

Головні напрями співробітництва:

- конституційна реформа та функціонування демократичних інституцій;
- зміцнення демократичного управління та реформа місцевого самоврядування, зокрема децентралізація;
- реформа судової системи;
- реформа системи кримінальної юстиції та реформування правоохоронних органів;
- завершення процесу створення суспільного телебачення;
- боротьба з корупцією;
- забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини;
- реформування виборчого законодавства;
- імплементація законодавства відповідно до стандартів Ради Європи на основі принципів верховенства права та прав людини;
- увесь спектр захисту прав людини.

Питання для обміркування

На вашу думку, які з визначених пунктів співпраці мають стати найбільш пріоритетними? Чому? Відповідь аргументуйте.

Відповідно до Статуту Ради Європи наша країна представлена в усіх трьох головних органах Організації: Комітеті міністрів, Парламентській асамблеї та Конгресі місцевих і регіональних влад.

У Комітеті міністрів Ради Європи нашу державу представляє Міністр закордонних справ України. Участь України в повсякденній роботі Комітету, його комітетів та експертних груп забезпечується Постійним представництвом України при Раді Європи.

У Парламентській асамблеї (ПАРЕ) наша країна представлена Постійною делегацією Верховної Ради України у складі 24 народних депутатів (12 основних членів та 12 їх заступників).

До складу делегації України в Конгресі місцевих і регіональних влад входять 24 представники України — обрані представники органів місцевого самоврядування.

Співробітництво України з Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанська комісія) є сталою й ефективною формою використання науково-експертного потенціалу Ради Європи з метою удосконалення національного законодавства відповідно до європейських стандартів. За роки свого існування Венеціанська комісія підготувала близько 160 висновків та експертних оцінок щодо законопроектів і законів України.

Ще однією міжнародною організацією, до якої належить Україна, є СОТ. Світова організація торгівлі (СОТ) — це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур.

СОТ було створено в січні 1995 р., і на 1 січня 2018 р. її членами були 164 держави. Членство в СОТ передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників.

Україна приєдналась до СОТ у 2008 р., що відкрило нові перспективи для розвитку національної економіки.

Ідеї для дослідження

12 грудня 2017 р. в рамках 11-ї Конференції міністрів Світової організації торгівлі в Буенос-Айресі заступник Міністра — Торговий представник України Наталія Микольська взяла участь у підписанні спільної Декларації про торгівлю та розширення прав і можливостей жінок в економічній сфері. Понад 100 країн-учасниць декларації, у тому числі й Україна, погодилися працювати над тим, щоб торговельна політика країн була більш відповідальною щодо гендерних питань. Кроки для реалізації декларації передбачають обмін досвідом щодо правил і програм, з метою заохочення участі жінок у національних та міжнародних економічних відносинах шляхом обміну інформацією через СОТ. Підписанти декларації залучені до обміну найкращими практиками щодо проведення гендерного аналізу торговельної політики та моніторингу їх наслідків. Крім того, вони співпрацюють у СОТ з метою усунення бар'єрів для розширення прав і можливостей жінок в економічній сфері та розширення їх участі в торгівлі.

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/12/13/632150/>

- Поміркуйте, про що говорить наведений факт. Які питання він порушує? Чи є цей факт важливим для України й чому?

На абсолютно рівних умовах і правах з іншими членами організації, наша держава бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку в рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних пере-

WORLD TRADE ORGANIZATION

говорів з метою максимального врахування національних інтересів України в торговельно-економічній сфері.

Уряд України здійснює активну зовнішньоторговельну політику шляхом участі нашої країни в багатосторонніх торговельних переговорах та проводить ефективну роботу, спрямовану на реалізацію переваг членства України в СОТ з метою розширення експортних можливостей вітчизняних товаровиробників і захисту економічних інтересів держави на зовнішніх ринках. З моменту вступу до СОТ Україна здобула розширені можливості для використання інструментів торговельного захисту, захисних заходів у зв'язку з платіжним балансом, певних нетарифних заходів, механізму врегулювання спорів тощо. Завдяки приєднанню України до Угоди СОТ про державні закупівлі для українських підприємців стало реально отримати доступ до державних тендерів за кордоном. Ринок держзакупівель країн СОТ оцінюється у 1,7 трильйона доларів.

Про свій намір брати участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах Україна заявила ще у своїй Декларації про державний суверенітет. У 1994 р. між Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про партнерство та співробітництво, яка поклала початок співпраці щодо різноманітних політичних, економічних, торгових, військових, культурних, освітніх та інших питань. Вона набула чинності в 1998 році й діяла впродовж наступних десяти років.

Можна назвати такі основні вигоди, які несе процес євроінтеграції для України:

- *політичні* — залучення до Спільної європейської політики безпеки та оборони, що гарантуватиме суверенітет і територіальну недоторканність України;
- *економічні* — скасування мита для українських товарів, відкриття ринку для товарів, що відповідають європейським стандартам якості;
- *підвищення соціальних стандартів і якості освіти* — визнання українських дипломів, вдосконалення системи первинної медичної допомоги тощо;
- *посилення науково-технічного співробітництва*, залучення українців до Європейського дослідницького простору;
- боротьба з корупцією;
- співпраця щодо охорони довкілля, запровадження нових стандартів якості води та повітря.

Важко переоцінити значення Угоди про асоціацію для України. Вона відкриває нові перспективи для співпраці України з іншими державами світу, економічного розвитку, підвищення соціальних стандартів, зміцнення безпеки нашої держави, а Поглиблена та всебічна зона вільної торгівлі означає лібералізацію руху товарів і послуг, капіталу та робочої сили.

